

O ulozi njemačkoga u nastanku hrvatsko-talijanskih lažnih parova

Slijedimo li načelo bliske etimologije (*etymologia proxima*) u proučavanju posuđenica, otkrivamo koliko je njemački važan jezik davatelj hrvatskomu jeziku. Brojne posuđenice za koje mislimo da su galicizmi, talijanizmi ili anglizmi – zapravo su germanizmi, najčešće preuzeti iz austrijskog njemačkog. Njemački kao jezik davatelj odnosno posrednik često nam razjašnjava hrvatsko-talijanske lažne parove.

1. Uvod

1.1. Kad proučavamo leksičke posuđenice, kontaktološki je relevantno poznavati njihovo izravno podrijetlo (*etymologia proxima*), što će reći jezik iz kojega je pojedina riječ preuzeta. Naime, kao što upozorava MULJAČIĆ₁₃ (str. 302): »Chi non rispetta il principio dell'*etymologia proxima* può approdare, per quello che riguarda il confronto statistico degli imprestiti da varie lingue, a risultati non giustificati«.

Neposredna nam etimologija otkriva da su u hrvatskom riječi za koje se misli da su talijanizmi, galicizmi ili anglizmi – često zapravo

germanizmi preuzeti iz austrijskog njemačkog (usp. MULJAČIĆ₈ 269). Tijekom nekoliko stoljeća talijanske (najčešće mletačke) riječi ulazile su izravno u hrvatske primorske govore, no od 19. stoljeća značajan je i njihov dotok preko njemačkoga (usp. JERNEJ₁ 61).¹ Francuske su riječi ulazile u hrvatski najčešće neizravno, u manjoj mjeri preko talijanskoga, a znatno više preko njemačkoga (usp. DABO-DENEGRI₆ 115-116). Premda se najčešće misli da nam je od svih velikih zapadnih jezika najvažniji jezik davatelj francuski, valja reći da to počasno mjesto pripada njemačkom jeziku (usp. MULJAČIĆ₂ 42-43).²

1.2. Poznato je da prihvaćanjem leksičkih elemenata iz drugoga jezika nastaju semantičke i/ili fonomorfološke nepodudarnosti između predložaka u jeziku davatelju i njihovih prilagodbi u jeziku primatelju (ili u više jezika primatelja).³ Razlike će biti još naglašenije ako se posuđenice »filtriraju« preko jezika posrednika. Polazimo li u proučavanju leksičkih interferencija od ovih premisa, otkrit ćemo da je velik broj hrvatsko-talijanskih lažnih parova nastao zbog njemačkoga posredovanja. Nerijetko su to riječi romanskoga podrijetla, ali budući da nisu preuzete izravno iz romanskih jezika, katkad se nazivaju pseudoromanizmima (MULJAČIĆ₃ 1973). U hrvatski su ušle preko njemačkoga, te su za nas germanizmi (npr. hrv. *rezonirati* < njem. *räsonieren* < fr. *raisonner*).

Dakle, iako su romanskoga podrijetla, po neposrednoj etimologiji takve su posuđenice hrvatski germanizmi. Potrebno ih je razlikovati od riječi koje se često nazivaju pseudoromanizmima zbog toga što

¹ JERNEJ₁ (str. 61) objašnjava putove pritjecanja talijanskih riječi: »Se prima [sc. dell'Ottocento] gli italianismi passavano nel croato o serbo principalmente attraverso le singole parlate dalmate, ora penetrano per via indiretta dal nord«. SCHNEEWEIS (*passim*) upozorava na važnost njemačkoga posredništva u preuzimanju latinskih ili romanskih riječi, a FRANOLIĆ₁ (*passim*) u preuzimanju francuskih riječi.

² Omanji korpus Žarka Muljačića, sastavljen od dvadeset hrvatskih europeizama, »smentisce – per ora non in maniera definitiva – l'opinione secondo cui la maggioranza degli europeismi croati risale al francese e all'italiano« (MULJAČIĆ₄ 282-283). Usp. također JERNEJ₂ 7; SPALATIN 10.

³ U uvodu svoga *Dizionario di false analogie e ambigue affinità tra francese e italiano*, Raoul Boch spominje ulogu leksičkih posudbi u nastanku lažnih parova: »L'errore si annida un po' dovunque [...] a volte addirittura nell'uso dei vocaboli di una lingua che sono venuti a inserirsi nel lessico dell'altra« (BOCH III). Za primjere semantičkog divergiranja engleskih riječi i francuskih anglizama usp. DABO-DENEGRI₁. O vezi između lažnih parova i kontaktne lingvistike usp. BRDAR.

ih u romanskim jezicima nema, premda sadrže latinski odnosno romanski etimon (MULJAČIĆ₁₄; MULJAČIĆ₁₅). Primjerice, hrvatski *frizer* prilagođenica je njemačke riječi *Friseur* (*Frisör*), koja je izvedena od glagola *frisieren*, francuskoga podrijetla (fr. *friser* 'kovrčati'), a u njoj prepoznamo i sufiks *-eur* (njem. inačica *-ör*), preuzet iz francuskoga.⁴ Za razliku od njemačke i hrvatske riječi, francuski je naziv za frizera *coiffeur*, a talijanski *parrucchiere* (usp. SCHNEEWEIS 67; MULJAČIĆ₃, 299).

1.3. U francuskom je naziv *faux amis* stvoren da bi označio riječi dvaju jezika kojima su se značenja udaljila, premda su iste etimologije, a i oblikom se podudaraju.⁵ Vinay i Darbelnet ovako ih opisuju: »ces mots qui se correspondent d'une langue à l'autre par l'étymologie et par la forme, mais qui ayant évolué au sein de deux langues, et partant, de deux civilisations différentes, ont pris des sens différents« (VINAY/DARBELNET 71). Primjerice, spomenuti francuski glagol *friser* lažni je par njemačkoga *frisieren*, kao i hrvatskoga germanizma *frizirati*. U značenju 'urediti kosu, napraviti frizuru' u francuskom se koristi glagol *coiffer*, kao ekvivalent sa značenjem 'krivotvoriti (npr. rezultate, brojeve)' valja kazati *truquer*, a kad je riječ o friziranju motora, ispravan francuski glagol bit će *forcer* ili *pousser* (FANDRICH/CHRYSSIKOS-TOURNAY 104).

Želimo li objasniti kako je došlo do semantičke divergencije podrijetlom identičnih leksema, otkrivamo da svaki od njih ima vlastitu povijest, te da su u igri vrlo heterogeni faktori. Mario Wandruszka zaključuje: »Jeder Fall zeigt dabei wieder andere Umrisse, ist das Ergebnis wieder anderer heterogener Faktoren« (WANDRUSZKA 76). Zapravo, nastankom lažnih parova upravlja »das Spiel des Zufalls und der Notwendigkeit«, a tu igru susrećemo na svim jezičnim razinama (*ib.*). Dodajmo da, kad govori o lažnim parovima, Wandruszka uzima u obzir i riječi različite etimologije (usp. ovdje § 4.2., bilj. 75).

⁴ Njem. *frisieren* < nizoz. *friseren* < fr. *friser* (DUDEN₂, 207). Izvedenica *Friseur* jest »französierende dt. Ableitung von *frisieren*« (WAHRIG₃, 503). Francuski sufiks *-eur* potječe od latinskoga *-or* (DUDEN₃, 421). U njemačkom je taj sufiks produktivan u izvođenju *nomina agentis* od glagola na *-ieren* (KLUGE₂, 263).

⁵ Naziv *faux amis* prvi su upotrijebili za francusko-engleske leksičke lažne parove Kæssler i Derocquigny 1928. godine u knjizi *Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais*. Za uobičajene nazive u nekoliko jezika usp. bilj. 1 u poglavlju *Lažni parovi i etimologija*.

1.4. Dakle, leksički lažni parovi riječi su dvaju jezičnih sustava koje se razlikuju značenjem, dok im je izraz jednak ili, polazeći od jednoga jezika, u drugome potpuno predvidljiv. Kad proučavamo odnose između hrvatskoga i talijanskoga jezika, polazimo li od hrvatskoga, izraz tih riječi lako se talijanizira, ili, ako nam je polazište talijanski jezik, njihov se izraz lako kroatizira. Značenjska razlika može biti potpuna ili djelomična.⁶

1.5. No, ponekad i izraz riječi predstavlja zamku jer, premda su riječi dvaju jezika vrlo slične, među njima postoje nepredvidljive sitne fonomorfološke razlike koje trebamo poznavati da ne bismo griješili pod utjecajem polaznoga jezika.⁷ Katkad teškoću predstavljaju i gramatičke razlike izrazno podudarnih riječi, primjerice različit gramatički rod, te ih je moguće zvati *gramatičkim lažnim parovima* (*falsi amici* »*grammaticali*«, FÁBIÁN 2002). Najprije ćemo usmjeriti pozornost upravo na takve riječi, koje nisu lažni parovi *stricto sensu*, jer nije sporno njihovo značenje. Pri tome ne zaboravljamo da se u istom paru riječi može kriti višestruka zamka, jer mogu istovremeno predstavljati nepredvidljivu fonomorfološku i semantičku nepodudarnost.

Brojne takve primjere nalazimo među posuđenicama koje su ušle u talijanski i hrvatski iz trećega jezika, ili čak iz dvaju različitih jezika – ako te riječi imaju zajedničku daleku etimologiju (*etymologia remota*). U hrvatskom jeziku grafija posuđenica u pravilu odražava fonološku prilagodbu. Kao što nam je poznato, posuđenice se morfosintaktički prilagođuju, uklapajući se u fleksijski sustav hrvatskoga jezika, dok su u talijanskom strane riječi znatno manje prilagođene i razmjerno često nailazimo na inačice koje pokazuju nejednake stupnjeve prilagodbe.

⁶ Austrijski galicist Erwin Reiner stvorio je naziv *penidentemi* (fr. *pénidentèmes*), kojim obuhvaća *lažne* i *djelomične prave parove* (usp. MULJAČIĆ, 249).

⁷ Muljačić je takve riječi nazvao *quasi-amici* (*ib.*).

2. Male fonomorfološke nepodudarnosti

2.1. Njemački anglizmi – hrvatski germanizmi

2.1.1. Gledamo li iste engleske riječi koje postoje u talijanskom i hrvatskom, odmah zapažamo da su različito fonološki, grafijski i morfološki prilagođene. Kao što rekosmo, u hrvatskom je velik broj riječi koje smatramo anglizmima, a zapravo su germanizmi jer su preuzeti iz njemačkoga. No, valja dodati da katkad nije lako ustanoviti je li pojedina riječ u hrvatski preuzeta iz njemačkoga ili iz engleskoga upravo zato što im je u pravilu prilagođena grafija. Primjerice, takva je riječ *šrapnel*, prema Filipoviću anglizam (< engl. *shrapnel*, FILIPOVIĆ₃, 240), dok rječnik stranih riječi Anića i Goldsteina navodi da je germanizam (< njem. *Schrapnell*, ANIĆ/GOLDSTEIN 1237).⁸ Nasuprot tomu, u talijanskom je *shrapnel* nedvojbeno anglizam (< engl. *shrapnel*, deonimik, po imenu izumitelja; LA STELLA 187; DE MAURO/MANCINI₂, 484).

Navest ćemo primjere fonomorfoloških razlika između hrvatskih i talijanskih riječi koje nam otkrivaju da je njemački bio jezik davatelj ili, preciznije, jezik posrednik u preuzimanju riječi koje često smatramo anglizmima.⁹ Pri tome ćemo se ograničiti na pisani oblik hrvatskih i talijanskih riječi.¹⁰

2.1.2. Prepoznamo engleske imenice koje su u hrvatski ušle preko njemačkoga, dok su u talijanski preuzete izravno iz engleskoga:

⁸ Za njemački usp. DUDEN₃, 1210. U standardnom hrvatskom (*šrapnēl*) mjesto naglaska je kao u engleskom, dok se u zagrebačkom izgovara *šrapnēl*, kao u njemačkom. No, u određivanju jezika davatelja mjesto naglaska nije pouzdan pokazatelj jer riječi standardnoga hrvatskog jezika u pravilu nisu naglašene na zadnjem slogu (usp. SILIĆ/PRANJKOVIĆ § 37); mnoge s naglaskom na predzadnjem slogu (npr. *tēnkist*, *nogomētāš*, *šljivīk*), u zagrebačkom govoru imaju naglasak na zadnjem slogu (*tenkist*, *nogometāš*, *šljivik*).

⁹ O njemačkom posredovanju u preuzimanju engleskih riječi u hrvatski usp. FILIPOVIĆ₂, § 8.3.4. i *passim*; MUHVIĆ-DIMANOVSKI.

¹⁰ Za različitu fonološku prilagodbu anglizama u talijanskom i hrvatskom usp. LJUBIČIĆ/PEŠA.

hrv. <i>doga</i> f.	< njem. <i>Dogge</i> f.	< engl. <i>dog</i> >	tal. <i>dogo</i> m. ¹¹
hrv. <i>koks</i>	< njem. <i>Koks</i> ¹²	< engl. <i>cokes</i> , pl. od <i>coke</i> >	tal. <i>coke</i> , adapt. <i>coc</i> , <i>coche</i>
hrv. <i>kraul</i>	< njem. <i>Kraul</i> ¹³	< engl. <i>crawl</i> >	tal. <i>crazvl</i>
hrv. <i>šampon</i>	< njem. <i>Schampon</i> ¹⁴	< engl. <i>shampoo</i> >	tal. <i>shampoo</i> , adapt. <i>sciampo</i>
hrv. <i>šport</i> ¹⁵	< njem. <i>Sport</i>	< engl. <i>sport</i> >	tal. <i>sport</i>
hrv. <i>šprint</i>	< njem. <i>Sprint</i>	< engl. <i>sprint</i> >	tal. <i>sprint</i>
hrv. <i>šprinter</i>	< njem. <i>Sprinter</i>	< engl. <i>spriner</i> >	tal. <i>sprinter</i>
hrv. <i>španijel</i>	< njem. <i>Spaniel</i>	< engl. <i>spaniel</i> >	tal. <i>spaniel</i>

2.1.3. Poznato je da su engleske i njemačke riječi često istoga podrijetla. Usljed toga našoj imenici *šand* 'uređeno i ograđeno mjesto za prodaju ili poslovne dogovore' (ANIĆ/GOLDSTEIN 1239), koja je germanizam i po neposrednoj i po dalekoj etimologiji (njem. *Stand*, usp. *DUDEN*₂ 701), u talijanskom odgovara anglizam *stand* (*di una fiera*) ('luogo di una fiera dove vengono espsti i prodotti al pubblico a scopo pubblicitario').

2.1.4. Germanizmi *šoper* 'igrač u nogometu koji zaustavlja protivničke navalne akcije; centralni branič' (< njem. *Stopper*) i *šopati* 'smiriti loptu (stopalom na tlu), primiriti je uz tlo' (< njem. *stoppen* 'zaustaviti') spadaju u športsko nazivlje. Objašnjavajući podrijetlo glagola *stoppen* (»die niederd.-mitteld. Form von *stopfen*«), Dudenov etimološki rječnik tumači da »in der neueren Sportsprache (beachte die Ableitung *Stopper* 'Mittelläufer im Fußballspiel') hat auch das

¹¹ U francuskom je također ovaj anglizam muškoga roda, *dogue* m. (ROBERT₃ 754). Značenje posuđenica različito je od značenja engleskoga *dog* 'pas'. Prema rječniku *DISC* (str. 787) talijanski *dogo* isto je što i *cane bulldog*. Njemačkom *Dogge*/hrvatskom *doga* odgovara talijanski *alano* (SANSONI₁ I, 141), a *njemačka doga* (< *deutsche Dogge*) jest *alano tedesco* (GIACOMA/KOLB 269).

¹² Istu vrstu prilagodbe nalazimo u njemačkom *Keks* m./n. (< engl. *cakes*, pl. od *cake*) – hrv. *keks* m.

¹³ U njemačkom se rijetko susreće neprilagođeni anglizam *Crawl*. Usp. WAHRIG₃ 326, 776; *FW* 105, 313; *DUDEN*₃ 286, 772.

¹⁴ Postoji i prilagođenica *Schampon*, a koriste se i oblici *Shampoo* i *Shampooon* (*DUDEN*₃ 1215, 1237).

¹⁵ U njemačkom se anglizam *Sport* izgovara s palatalom, u skladu s fonotaktičkim normama jezika primatelja (usp. ORIOLES₂ bilj. 36). U hrvatskom postoji i, čak češće korištena, inačica *sport*, koja je anglizam. Usp. HORVATIĆ.

entsprechende engl. *to stop* 'anhalten' eingewirkt« (*DUDEN*₂ 716).¹⁶ Talijanski ekvivalent *stopper* izravna je posuđenica iz engleskoga ('nel calcio, difensore centrale che contrasta il giocatore più avanzato della squadra avversaria'), a glagol *stoppare* odimenska je izvedenica od *stop*, »con resa grafica di -p intensa« (*DISC* 2641).

2.1.4.1. Osvrnut ćemo se usput na značenje spomenutoga talijanskog i hrvatskoga glagola. Rječnik standardnoga talijanskog jezika kao prvo značenje glagola *stoppare* navodi 'arrestare, fermare qcn. o qcs.!: npr. *stoppare l'automobile* (*DISC* 2641).¹⁷ Za razliku od talijanskoga glagola, hrvatski *štopati* znači i 'mjeriti vrijeme kronometrom' (tal. *cronometrare*), što je također preuzeto iz njemačkoga, te je stvorena i izvedenica *štoperica* f. (tal. *cronometro*), prema njemačkome predlošku *Stoppuhr*. Isti hrvatski glagol u žargonu znači i 'usporavati ili blokirati nečije poslove'.

Taj odnos »djelomičnog pravog prijateljstva« između talijanskoga *stoppare* i hrvatskoga *štopati*, koji uključuje i uporabu u različitim jezičnim registrima, još je zamršeniji zbog toga što u oba jezika postoje i homonimi: u talijanskom *stoppare*₂ znači 'začepiti stupom (kućinama)', dok naš regionalni kolokvijalizam *štopati*₂, prolagodenica njemačkoga *stopfen* (*ANIĆ*₂ 1042), znači 'krpiti' (npr. čarapu; tal. *rammendare*).¹⁸

2.1.5. Glagol *tetovirati* 'izrađivati/izraditi tetovažu' podrijetlom je polinezijska riječ (polin. *tatau* 'Zeichen, Hautverzierung', *KLUGE*₂ 907), a u europske se jezike proširila preko engleskoga (*to tattoo*) ili francuskoga (*tatouer*). Njemački *tätowieren* (> hrv. *tetovirati*) može biti anglizam (*SPALATIN* 760), ali vjerojatno je jezik posrednik bio francuski: njem. *tätowieren* < fr. *tatouer* < engl. *tattoo* (*DUDEN*₂ 737;

¹⁶ O utjecaju engleskoga i na hrvatsko športsko nazivlje svjedoči činjenica da uz germanizam kao inačica postoji i anglizam *stoper* (*ANIĆ/GOLDSTEIN* 1197).

¹⁷ Usp. u zagrebačkom govoru *Štopaj* [sc. *auto*]! U značenju 'zaustaviti vozilo' u hrvatskom se može rabiti glagol *stopirati*, sa sufiksom *-irati*, koji je preuzet iz njemačkoga, ali je u hrvatskom postao produktivan. Taj glagol može značiti i 'putovati autostopom', a u žargonu 'zaustaviti proces, pothvat i sl. (ob. s višeg mjesta); ne odobriti, zabraniti' (*ANIĆ/GOLDSTEIN* 1197).

¹⁸ Talijanski *stoppare*, njemački *stopfen* i engleski *to stop* potječu od iste latinske riječi *stupa* (tal. *stoppa*; hrv. *stupa*) (usp. *DISC* 2641; *DUDEN*₁ 1457; *ODEE* 872, 878).

*DUDEN*₃ 1330). Našemu germanizmu *tetovirati* odgovara talijanski *tatuare*, prilagođenica francuske ili engleske riječi (HOPE 526).

2.1.6. Katkad hrvatskome germanizmu latinskoga podrijetla u talijanskom odgovara riječ koja potječe od istoga latinskog etimona. Takva je primjerice naša posuđenica *tuba* 'cijev zatvorena s jedne strane, sa zatvaračem na zavrtanj, za kreme, paste, ljepila itd.' (< njem. *Tube*), kojoj u talijanskom odgovaraju *tubo* ili *tubetto* (*schiacciabile*). Njemačka složenica *Zahnpastatube* u talijanskom je prijevodu *tubetto del dentifricio* 'tuba zubne paste'. Evo etimologije njemačke riječi: njem. *Tube* f. < engl. *tube* < fr. *tube* m. < lat. *tubus* (*DUDEN*₂ 762-763). Za razliku od njemačke i hrvatske imenice, koje su ženskoga roda, talijanski ekvivalent *tubo* muškoga je roda, kao u latinskome *tubus* i u francuskome *tube*.

Zanimljivo je da u hrvatskom postoji i talijanizam *tub* 'cilindar, stakleni dio petrolejske svjetiljke' (tal. *cartoccio*, *tubo di vetro dei lumi a petrolio*) (usp. SKOK III, 517; ANIĆ₄ 1632).

2.2. Njemački romanizmi – hrvatski germanizmi

2.2.1. U hrvatskom je velik broj riječi za koje mislimo da su romanizmi, a zapravo smo ih preuzeli iz njemačkoga. Između njih pogotovo su brojni glagoli sa sufiksom *-irati* (njem. *-ieren*),¹⁹ koji su u njemačkom prilagođenice francuskih ili talijanskih glagola:

hrv. *briljirati* (< njem. *brillieren* < fr. *briller*) – tal. *brillare*;

hrv. *garantirati* (< njem. *garantieren* < fr. *garantir*) – tal. *garantire*;

¹⁹ Kao što smo već spomenuli, sufiksom *-irati* izvode se i glagoli od hrvatskih osnova: *strukirati košulju* odgovara talijanskom *stringere la vita di una camicia* (hrv. *strukirana košulja* – tal. *una camicia stretta in vita*); *živcirati* sinonim je hrvatskoga germanizma *nervirati* (BABIĆ § 1724). Vrlo su izražajne tvorenice koje karakteriziraju razgovorni stil: *ludirati se* (*id.* § 1743) izvedenica je od pridjeva *lud* (tal. *matto*); *glupirati se* (ANIĆ₂ 219) izveden je od *glup* (tal. *stupido*); također glagol koji spada u žargon *blesirati se*, npr. čujemo da se netko žali jer *mu se kompjutor (i)zblesirao* (tal. *il suo calcolatore è rimasto completamente bloccato*). Glagol *blesirati* (< njem. *blesieren* < fr. *blessier*), uz dodatak perfektivnoga prefiksa *iz-* (kojemu se u zagrebačkom govoru ispušta početni vokal), paretimološki se povezuje s pridjevom *blesav* (tal. *stupido*). Glagol *parkirati* podudara se sa švicarskim njemačkim *parkieren* (< engl. *park*, usp. WAHRIG₃ 958), no vjerojatno je, poput već spomenutoga glagola *stopirati*, hrvatska prilagođenica engleskoga glagola *to park*.

hrv. *lakirati* (< njem. *lackieren* < tal. *laccare*) – tal. *laccare*;

hrv. *sekirati* (< austr. njem. *sekkieren* < tal. *seccare*) – tal. *seccare* (sin. *infastidire*).

Budući da ista latinska osnova u različitim romanskim jezicima ima vrlo često različite fonetske reflekske, talijanski glagolski leksemi mogu se ponešto razlikovati od francuskih. Primjerice, normalnim fonetskim razvojem latinske konsonantske skupine *pl* (> tal. *pj*) francuskom *plomber* (> njem. *plombieren* > hrv. *plombirati*) odgovara talijanski *piombare*. Katkad u talijanskom nailazimo na riječ koja je preuzeta iz francuskoga, a prilagodila se na temelju istih korespondencija: npr. francuski glagol *placer* talijanizirao se, uz palatalizaciju likvide, u *piazzare* (HOPE 514; DISC 1911). U hrvatskom taj leksem, koji smo preuzeli iz njemačkoga, nije doživio spomenutu promjenu. Zato našem sportskom terminu *plasirati se* (< njem. *sich placieren/platzieren* < fr. *se placer*) odgovara talijanski *piazzarsi*.

Glagol *karikirati* naš je germanizam. Premda je njemački *karikieren* zapravo prilagođenica talijanskoga *caricare*, kojemu je osnovno značenje 'natovariti' (usp. STAMMERJOHANN 175; DUDEN₃ 695), zanimljivo je da mu u talijanskom semantički ekvivalent nije *caricare*, nego se njemački *karikieren* i hrvatski *karikirati* na talijanski prevode odimenskim glagolom *caricaturare* ili glagolskim izrazom *fare la caricatura* (GIACOMA/KOLB 534).

Evo nekoliko primjera glagola na *-irati* kojima se leksički ili tvorbeni morfemi odlikuju nepredvidljivim malim razlikama u odnosu na talijanske glagole:

hrv. *cizelirati* (< njem. *ziselieren* < fr. *ciseler*) – tal. *cesellare*;

hrv. *maltretirati* (< njem. *malträtiertieren* < fr. *maltraiter*) – tal. *maltrattare*;

hrv. *maskirati* (< njem. *masquieren* < fr. *masquer*) – tal. *mascherare*;

hrv. *demaskirati* (< njem. *demasquieren* < fr. *démasquer*) – tal. *smascherare*;

hrv. *mobilizirati* (< njem. *mobilisieren* < fr. *mobiliser*) – tal. *mobilizzare*;

hrv. *demobilizirati* (< njem. *demobilisieren* < fr. *démobiliser*) – tal. *smobilizzare*;

hrv. *montirati* (< njem. *montieren* < fr. *monter*) – tal. *montare*;

hrv. *demontirati* (< njem. *demontieren* < fr. *démonter*) – tal. *smontare*;

hrv. *rezonirati* (< njem. *räsonieren* < fr. *raisonner*) – tal. *ragionare*;

hrv. *masirati* (< njem. *massieren* < fr. *masser*) – tal. *massaggiare*;

hrv. *parfimirati* (< njem. *parfümieren* < fr. *parfumer*) – tal. *profumare*;

hrv. *riskirati* (< njem. *riskieren* < fr. *risquer*) – tal. *rischiare*;

hrv. *žirirati* (< njem. *girieren* < tal. *girare*) – tal. *girare*.

2.2.2. Talijanski glagol *massaggiare* 'masirati' izveden je od imenice *massaggio* m., prilagođenice francuskoga *massage* m. (DE MAURO/MANCINI₁ 1187). Naime, francuski imenički sufiks *-age* u talijanskoj prilagodbi glasi *-aggio*.²⁰ Oba su muškoga roda. Odgovarajuća imenica u hrvatskom završava na *-aža*, sufiks ženskoga roda (*masaža* f.). Ovu riječ, kao i brojne druge s tim sufiksom, preuzeli smo iz njemačkoga, gdje je došlo do promjene roda francuskoga sufiksa:

hrv. *kuraža* f. (< njem. *Courage* f. < fr. *courage* m.) – tal. *coraggio* m.;

hrv. *masaža* f. (< njem. *Massage* f. < fr. *massage* m.) – tal. *massaggio* m.;

hrv. *montaža* f. (< njem. *Montage* f. < fr. *montage* m.) – tal. *montaggio* m.;

hrv. *sabotaža* f. (< njem. *Sabotage* f. < fr. *sabotage* m.) – tal. *sabotaggio* m.;

hrv. *špijunaža* f. (< njem. *Spionage* f. < fr. *espionnage* m.) – tal. *spionaggio* m.

Za razliku od navedenih, hrvatska riječ *pejzaž* (*pejsaž*) izravna je posuđenica iz francuskoga (< fr. *paysage*), te je muškoga roda kao i njezin predložak (usp. FRANOLIĆ₁ 145). Usporedbe radi možemo reći da je u njemačkom ovaj galicizam ženskoga roda, *Paysage* f., poput svih drugih koji završavaju na sufiks *-age*. Odgovarajuća talijanska imenica *paesaggio*, kao i sve prethodno navedene prilagođenice, završava na sufiks *-aggio*, a može se smatrati i kalkom, tj. izvedenicom od *paese* po uzoru na francuski *paysage* (usp. ZINGARELLI₅ 1244).

2.2.2.1. Ipak, valja reći da hrvatskome *-aža* ne odgovara uvijek talijanski sufiks *-aggio*. Evo nekoliko takvih primjera:

hrv. *plantaža* f. (< njem. *Plantage* f.)²¹ – tal. *piantagione* f. (< lat. *plantationem*);

hrv. *arbitraža* f. (< njem. *Arbitrage* f. < fr. *arbitrage* m.) – tal. *arbitraggio* m., ali i *arbitrato* m.;

²⁰ Sufiks *-aggio* ušao je u talijanski u srednjemu vijeku, kad se u francuskom izgovarao s afrikatom (usp. TEKAVČIĆ, § 1455). U talijanskom je postao produktivan, kao i *-ardo* i *-iere*, koji su također preuzeti iz francuskoga. Usp. ZOLLI 17; MARAZZINI 81-82.

²¹ Ova je njemačka riječ galicizam (njem. *Plantage* < fr. *plantation*, DUDEN₁ 1155). No, suvremeni je francuski naziv *plantation* (ROBERT₃ 1900), od latinskoga *plantatione* (m), od kojega je nastao i talijanski *piantagione*. Primjer ekvivalencije: fr. *plantation de caféiers* (*de café*) – tal. *piantagione di caffè* – njem. *Kaffeplantage* – hrv. *plantaža kave*. Usp. i SPALATIN 623.

hrv. *kamuflaža* f. (< njem. *Camouflage* f. < fr. *camouflage* m.) – tal. *camuffamento*.

Zanimljivo je da je u francuskom imenica *camouflage* izvedena od talijanizma *camouflier* (< tal. *camuffare*, ROBERT₁ 242).²² U talijanskom joj odgovara izvedenica *camuffamento*, tvorena sufiksom *-mento* od istoga glagola.

2.2.2.2. U talijanskome jeziku susrećemo i neprilagođene likove francuskih riječi na *-age*:

hrv. *garaža* f. (< njem. *Garage* f. < fr. *garage* m.) – tal. *garage* m.;

hrv. *reportaža* f. (< njem. *Reportage* f. < fr. *reportage* m.) – tal. *reportage* m.

2.2.3. Osim posuđenica na sufiks *-aža*, i brojnim drugim hrvatskim imenicama zbog njemačkoga posrednovanja rod nije isti kao u talijanskom. U hrvatskom su ženskoga roda, za razliku od odgovarajućih talijanskih imenica koje su muškoga roda:

hrv. *bilanca* f. (< njem. *Bilanz* f. < tal. *bilancio* m.) – tal. *bilancio* m.;

hrv. *bista* f. (< njem. *Büste* f. < fr. *buste* m.) – tal. *busto* m.;

hrv. *bronca* f. (< njem. *Bronze* f. < fr. *bronze* m.) – tal. *bronzo* m.;

hrv. *cigara* f. (< njem. *Zigarre* f. < fr. *cigarre* m.) – tal. *sigaro* m.;

hrv. *domena* f.²³ (< njem. *Domäne* f. < fr. *domaine* m.) – tal. *dominio* m.;

hrv. *grupa* f. (< njem. *Gruppe* f. < fr. *groupe* m.) – tal. *gruppo* m.;

hrv. *kontrola* f. (< njem. *Kontrolle* f. < fr. *contrôle* m.) – tal. *controllo* m.;

hrv. *petarda* f. (< njem. *Petarde* f. < fr. *pétard* m.) – tal. *petardo* m.;

hrv. *salama* f. (< njem. *Salami* f. < tal. *salame* m.) – tal. *salame* m.;

hrv. *skica* f. (< njem. *Skizze* f. < tal. *schizzo* m.) – tal. *schizzo* m.;

hrv. *vaza* f. (< njem. *Vase* f. < fr. *vase* m.) – tal. *vaso* m.,²⁴

hrv. *violina* f. (< njem. *Violine* f. < tal. *violino* m.)²⁵ – tal. *violino* m.

Evo nekoliko imenica muškoga roda koje smo preuzeli iz njemačkoga, a u talijanskom im odgovaraju imenice ženskoga roda:

²² HOPE (str. 443) potvrđuje da je fr. *camouflier* posuđenica iz talijanskoga: »A borrowing from It. furbesco is beyond doubt«.

²³ Za razliku od hrvatskoga germanizma, koji je ženskoga roda (*domena* f.), u srpskom jeziku *domen* m. posuđenica je iz francuskoga (usp. SPALATIN 343; BRODNJAK 97; KAČIĆ 130). O različitom rodu imenica u hrvatskom i srpskom v. SILIĆ₂ 151.

²⁴ Hrv. *vaza* i tal. *vaso* djelomični su lažni parovi (usp. § 6.1).

²⁵ Usp. JERNEJ₁ 73; SCHNEEWEIS 126; STAMMERJOHANN 877.

hrv. *lak* m. (< njem. *Lack* m. < tal. *lacca* f.) – tal. *lacca* f.;

hrv. *muslin* m. (< njem. *Musselin* m. < fr. *mousseline* f.) – tal. *mussolina* f.,
mussola f.;

hrv. *tirkiz* m. (< njem. *Türkis* m. < fr. *turquoise* f.) – tal. *turchese* f., *turchina* f.

Među imenice kojima se zbog njemačkoga posredovanja rod razlikuje od talijanskoga spada i *markizet*, naziv za laganu prozirnu tkaninu od koje se često izrađuju zavjese (< njem. *Marquissette* ili *Markisette* m. < fr. *marquissette* f.).²⁶ Dok je, kako smo vidjeli, talijanski ekvivalent hrvatskoga naziva *muslin* prilagođeni galicizam (zapravo povratna posuđenica iz francuskoga, usp. LJUBIČIĆ₁₁ § 8.2), u ovom slučaju u talijanskom nalazimo neprilagođenu francusku imenicu ženskoga roda, *marquissette*.²⁷

2.2.3.1. Njemačke imenice srednjega roda u hrvatskoj prilagodbi obično prelaze u muški rod (npr. njem. *Zitat* n. – hrv. *citāt* m.; njem. *Lager* n. – hrv. *lager* m.; njem. *Exzerpt* n. – hrv. *ekscerpt* m.).²⁸ Navest ćemo primjere imenica koje su u talijanskom ženskoga roda, kao i u francuskom, odakle su ušle u njemački, gdje su postale srednjega roda. Hrvatski je te riječi preuzeo iz njemačkoga, uz gore spomenutu promjenu roda. Uslijed toga talijanskim imenicama ženskoga roda odgovaraju naši germanizmi muškoga roda:

hrv. *briljantin* m. (< austr. njem. *Brillantın* n. < fr. *brillantıne* f.) – tal. *brillantına* f.;

hrv. *kotlet* m. (< njem. *Kotelett* n. < fr. *côtelette* f.) – tal. *cotoletta* f.;

hrv. *manevār* m. (< njem. *Manöver* n. < fr. *manœuvre* f.) – tal. *manovra* f.;

hrv. *pik* m. (< njem. *Pik* n. < fr. *pique* f.) – tal. *picca* f.

Jedna od četiriju boja igračih karata na talijanskom se zove *le picche delle carte*. Talijanskom izrazu *donna di picche* odgovara hrvatski *pikova dama* (< njem. *Pikdame*). Možemo dodati da je frazem *imati pik na koga* prijevod njemačkoga *Pik auf jemanden haben* (tal. ekvivalenti: *avercela con qualcuno, avere il dente avvelenato contro qcn.*).

²⁶ Usp. FRANOLIĆ₁ 118. Njemačka imenica *Marquissette* ili *Markisette* može biti muškoga ili ženskoga roda (WAHRIG₃ 851; DUDEN₃ 852).

²⁷ Za značenje talijanskoga galicizma *marquissette* usp. § 6.7.

²⁸ Analizirajući transmorfemizaciju imeničkih germanizama u kajkavskome književnom jeziku, Barbara ŠTEBIH (str. 303) ustanovila je da njemačke imenice srednjega roda u 89% slučajeva u našoj prilagodbi dobivaju muški rod.

2.2.4. Hrvatskoj riječi *maska* odgovara talijanska *maschera*.²⁹ U 16. stoljeću ova je talijanska riječ ušla u francuski, gdje je dobila oblik *masque*, »with syncope under influence of anomalous stress« (HOPE 209). Iz francuskoga je riječ stoljeće kasnije preuzeta u njemački (KLUGE₂ 603), gdje je prilagođena u *Maske* (f.). Gramatički rod hrvatske imenice pokazuje da je nismo preuzeli iz francuskoga, nego iz njemačkoga: hrv. *maska* f. < njem. *Maske* f. < fr. *masque* m. (usp. FRANOLIĆ₁ 120; GLUHAK 400).

2.2.5. Sljedeće hrvatske imenice oblikom se slažu sa svojim njemačkim predlošcima, dok u odgovarajućim talijanskim riječima uočavamo drugačije tvorbene morfeme i/ili ponešto različite lekseme:

hrv. *diskont* (< njem. *Diskont* < tal. st. *disconto*) – tal. *sconto*;

hrv. *plagijat* (< njem. *Plagiat* < fr. *plagiat*) – tal. *plagio*;

hrv. *plomba* (< njem. *Plombe*, od *plombieren* < fr. *plomber*) – tal. *piombatura*;

hrv. *špediter* (< njem. *Spediteur*, sa sufiksom preuzetim iz francuskoga, izvedenica od *spedieren* < tal. *spedire*) – tal. *spedizioniere*;

hrv. *tastatura* (< njem. *Tastatur* < tal. st. *tastatura*, od *tasto*) – tal. *tastiera*.

Latinski sufiks *-tas/-itas*, kojim se izvode imenice od pridjeva, spada u panromanske sufikse (usp. TEKAVČIĆ₁ § 1430). Francuske imenice koje završavaju na taj sufiks često ulaze u njemački, a odatle u hrvatski, gdje su muškoga roda:

hrv. *elasticitet* m. (< njem. *Elastizität* f. < fr. *élasticité* f.) – tal. *elasticità* f.;

hrv. *suverenitet* m. (< njem. *Souveränität* f. < fr. *souveraineté* f.) – tal. *sovranità* f.³⁰

²⁹ Stariji je talijanski lik *mascara*. DUDEN₂ (str. 444, s. v. *Maske*): »Letzte Quelle des Wortes ist vermutlich arab. *mashara*^b 'Verspottung; Possenreißer; Possenreißerei'«. Usp. naš regionalni turcizam arapskoga podrijetla *māskara/māškara/māškara* f. 'šala, sprdanje, ismijavanje, neozbiljnost' < tur. *maskara*, *mashara* < ar. *māsharā* (ŠKALJIĆ 447; NOSIĆ 428). Iste su daleke etimologije naš talijanizam/venecijanizam *maškara* f. (dalm. mlet. *mascara*, MIOTTO₁ 118) i naziv za kozmetičko sredstvo *maskara* f., anglizam koji se proširio u europske jezike (usp. LJUBIČIĆ₁₃ § 4.5). U talijanskom je postao muškoga roda (tal. *mascara* m.). Budući da je u engleski ta riječ preuzeta iz talijanskoga (MERRIAM-WEBSTER 762; »con orig. riferimento a teatro ed attori«, DELI₂ 941), u talijanskom je navedeni anglizam povratna posuđenica (tj. »Rückwanderer«).

³⁰ U hrvatskom su ovim imenicama istoznačne izvedenice sa sufiksom *-ost* (usp. BABIĆ § 1166): *elastičnost*, *suverenost*. Također *legalnost* – *legalitet*; *senzibilnost* – *senzibilitet*. Za primjere njemačkoga posredovanja u preuzimanju latinskih imenica sa sufiksom *-tas* usp. § 2.3.5.

2.2.6. Fonem /c/ u riječima *cigareta* (tal. *sigaretta*) i *koncert* otkriva nam da su to posuđenice iz njemačkoga (njem. *Zigarette* < fr. *cigarette*; njem. *Konzert* < tal. *concerto*). Isto možemo kazati i za hrv. *celofan* m. (< njem. *Cellophan*, *Zellophan* n. < fr. *cellophane* f.). To je francuski komercijalni naziv koji je u talijanskom postao muškoga roda (tal. *cellophane* m., *cellofan* m., DISC 434),³¹ te se u tome pogledu slaže s hrvatskim.

Dentalnu afrikatu nalazimo u mnogim našim germanizmima. Riječ *kaprica*, koju SKOK (II, 45) naziva međunarodnim talijanizmom, austrijskoga je podrijetla (< austr. njem. *Kaprize* f. < fr. *caprice* m. < tal. *capriccio* m.). Oblik *kaprica* f. zastarjelica je te u novijim hrvatskim rječnicima nalazimo samo oblik *kapric* m. (ANIĆ₂ 340; ANIĆ/GOLDSTEIN 649; BUJAS 512).³² Iz njemačkoga smo preuzeli i pridjev *kapriciozan* (< njem. *kapriziös* < fr. *capricieux*) – tal. *capriccioso*, kao i glagol *kapricirati se* (< njem. *sich kaprizieren*) – tal. *incapricciarsi* (usp. SPALATIN 453).

Fonem /c/, po kojemu vidimo da je riječ preuzeta iz njemačkoga, susreli smo u već navedenim primjerima (*cigara*, *bilanca*, *bronca*, *cizelirati*, *elasticitet*), a naći ćemo ga i u posuđenicama o kojima će biti govora u nastavku (*marcipan*, *citirati*, *citati*, *secirati*, *citra*, *rekonvalescent*, *rekonvalescencija*).

2.2.7. I hrvatska riječ *parket* odražava njemački izgovor (< njem. *Parkett* < fr. *parquet*). Osim toga, i po njezinu značenju vidimo iz kojega je jezika preuzeta. Naime, za razliku od talijanskoga galicizma *parquet* (postoje i prilagođenice *parchè*, *parchetto*), značenje naše riječi slaže se s njemačkim predloškom: osim što označuje glatke daščice s užlijebljenim rubom za pokrivanje podova, kao i pod pokriven takvim daščicama ('pavimento a listelli di legno'), u hrvatskom *parket* znači i 'donje gledalište u kazalištu i kinu; parter' ('parte del teatro, platea') (usp. MILAN/SÜNKELE 204; SPALATIN 601; ANIĆ/GOLDSTEIN 961).

³¹ JACONO (str. 82) bilježi kao pokušaj prilagodbe likove *cellofane* i *celofano*. U Palazzijevu rječniku iz 1940. godine nalazimo neologizam *cellofane* f., koji još uvijek čuva gramatički rod francuskoga predloška (PALAZZI 236). Sansonijev rječnik bilježi inačice *cellofane* m. i *cellofan* m. (SANSONI₁ I, 905; II, 106). ZINGARELLI₅ (str. 338) bilježi različito akcentuirane likove, sve muškoga roda: *cèllofan*, *cellofàn*, *cellofàne*, *cèllophane*.

³² Usp. i § 2.4.2.

2.2.8. Naziv za rebraste kapke na prozorima, *žaluzine* f. pl., nastao je prilagodbom njemačkog oblika za plural, *die Jalousien* (< fr. *jalousie*) (usp. FRANOLIĆ₁ 212). U hrvatskom postoje i likovi *žaluzija* (sg.) i *žaluzije* (pl.). Odgovarajuća talijanska riječ glasi *gelosie* f. pl. (npr. tal. *abbassare le gelosie* – hrv. *spustiti žaluzine*).

Njemački je ovaj naziv preuzeo iz francuskoga, gdje *jalousie* ima osnovno značenje 'ljubomora' (kao i u talijanskom *gelosia*),³³ a u značenju 'žaluzine' francuska je riječ semantička posuđenica iz talijanskoga (usp. STAMMERJOHANN 364). Naime, smatra se da je do prijenosa značenja ('ljubomora' → 'rebrevice') došlo u Veneciji, gdje se najprije pojavio ovaj tip kapaka uvezenih s Istoka, koji dopuštaju da se kroz njih gleda na ulicu, ali štite od znatiželjnih pogleda (KLUGE₂ 450; DUDEN₂ 313).

Premda svi naši primorski govori imaju prilagođenicu talijanskoga *gelosia* (mlet. *zelosia*) 'ljubomora', danas je više ne rabe kao naziv za prozorske rebrenice. SKOK (I, 478) navodi Marulićeve likove *žulizija* i *žaluzija*, uz napomenu da se danas u Splitu rabi naziv *grilje*. U dubrovačkim prilagodbama Molièreovih komedija iz 18. stoljeća nalazimo lik *džiljozije* ('žaluzije', DEANOVIĆ 359), dok je danas u Dubrovniku uobičajen naziv *persijane* (< tal. *persiana*, često pl. *persiane* 'id.'). MUSIĆ (str. 204) bilježi za sjeverozapadnu Boku također *persijana* 'kapak na prozorima po persijskom načinu'; u Novom Vinodolskom *peršijâne* (SOKOLIĆ-KOZARAC 197); u omišaljskom govoru *prušijâne* (MAHULJA 267); na području Bakarca i Škrljeva *prušijâne*, *prušijâni* (TURINA/ŠEPIĆ 157).

Za njemačko *Jalousien* i talijansko *gelosie* ŠULEK (I, 451) navodi hrvatske ekvivalente: »škiljke, vulg. perzijanke, prušijane, šalukatre«. Refleks francuskoga leksema *jalousie*, »prelomljenoga« preko austrijskog njemačkog prepoznavamo i u prvom dijelu oblika *šalufe*, *šalukatre*,³⁴ a postoje i *šalaporke*, *šalapolke* (RJEČNIK JAZU XVII, 452, 456; KLAJČ 1286). Premda su upravo spomenute istoznačnice pretežito

³³ Tal. imenica *gelosia* izvedena je od pridjeva *geloso* 'ljubomoran' (< srlat. *zelosus*, od imenice *zēlu(m)* < gr. *ζῆλος* 'revnost, oduševljenje; zavist, ljubomornost', SENC 391). Usp u splitskom govoru *delož*, *deložast* (MATOKOVIĆ 243), u jugoistočnoj Boki kotorskoj *delozan*, *dilozan*, *deloz* (LIPOVAC-RADULOVIĆ 71).

³⁴ Usp. austr. *Schalugatter*, MARETA 31.

kontinentalni regionalizmi, i u rječniku govora Novog Vinodolskog nalazimo da je imenica *šalapôrke* istoznačna nazivu za rebrenice prozora ili vrata *persijâne* (SOKOLIĆ-KOZARAC 197), a za Šibenik je zabilježeno *šalaporke* 'grilje' (JAKOVLJEVIĆ 132). Hrvatski enciklopedijski rječnik uz regionalizam *persijana* (drvena, metalizirana, plastična prozorska krila s pokretnim rebrima) navodi istoznačne *rebrenice*, *žaluzine*, *grilje*, *šalaporke* (HER 940).

2.2.9. Njemački kao jezik davatelj odredio je i oblik standardne hrvatske riječi *špinat* (njem. *Spinat* < španj. *espinaca*). Talijanski joj je ekvivalent *spinacio* (rjeđe *spinace*), riječ koja se najčešće rabi u pluralu (*spinaci*), a ušla je u hrvatske primorske govore.

Razlika u leksemu između kontinentalnog i standardnojezičnoga *špinat* i primorskoga dijalektizma *špinača*, *špinjača* uvjetovana je prilagodbom predložaka iz različitih jezika davatelja. Za razliku od turskoga *ispanak* (> srp. *spanać*), u romanskim i germanskim likovima (šp. *espinaca*, fr. *épinard*, it. *spinacio/spinaci*, njem. *Spinat*, engl. *spinach*) uočavamo promjenu vokala *a* > *i* ovoga perzijsko-arapskoga naziva za vrstu povrća koje su Arapi u 9. stoljeću donijeli u Španjolsku (perz. *ispanāğ*, ar. *isbānah*), odakle se proširilo u druge europske zemlje. Ta se promjena tumači oslanjanjem na latinski *spina* 'trn' (DISC 2593; WAHRIG₄ 568).³⁵

2.2.10. Naziv za poslasticu od smjese badema i šećera, *marcipan*, ušao je u hrvatski iz njemačkoga (< njem. *Marzipan*), te se razlikuje od talijanskoga *marzapane*. Kako je ta slastica dolazila iz Venecije, premda je zapravo arapskoga podrijetla (tal. *marzapane* < ar. *mauṭabān*), ime joj je u njemačkom bilo paretimološki preobličeno u *Marci panis* 'Markov kruh' ('Markusbrot', DUDEN₂ 444) jer se dovodilo u vezu s imenom sv. Marka, zaštitnika Venecije.

2.2.11. Kažimo na kraju da katkad nije lako prepoznati romansku riječ koja se krije u etimonu hrvatskoga germanizma. Primjerice, *safalada* 'polutrajna kratka debela mesna kobasica za kuhanje' (< austr. *Safaladi* f., ÖW 529)³⁶ potječe od talijanskoga *cervellata* 'salsiccia

³⁵ Kasnolat. *spinacium* 'špinat' (DISC 2593; WAHRIG₄ 568). Usp. LJUBIČIĆ₁₃ §§ 4.1.-4.1.1.

³⁶ Standardna njemačka riječ glasi *Zervelatwurst* ('Dauerwurst aus Schweinefleisch,

a base di carne o cervello di maiale con aggiunta di aromi, tipica della Lombardia' (*DISC* 447).

Nije lako povezati ni značenje riječi *tuš* 'kupaonički uređaj za pranje jakim mlazevima vode' s talijanskom riječi *doccia* 'id.', premda od nje neizravno potječe (tal. *doccia* f.³⁷ > fr. *douche* f. > njem. *Dousche* f. > hrv. *tuš* m.). U austrijskom se izgovoru gubi razlika između zvučnih i bezzvučnih okluziva.³⁸ Budući da se početni *d* obezvučuje, izgovara se kao *t*, te tako dobivamo hrvatski oblik *tuš*.

Hrvatskom *lafet* m, *lafeta* f. 'postolje topničkog oružja' (< njem. *Lafette* f.)³⁹ odgovara talijanski *affusto* (< stfr. *affust*). Njemačka je riječ nastala aglutinacijom određenoga člana: njem. *Lafette* f. < fr. *l'affût* (*MULJAČIĆ*₃ 299; *FRANOLIĆ*₁ 110; *FRANOLIĆ*₃ 104).

2.3. Njemačko posredovanje europeizama

2.3.1. Općenito govoreći, velik broj europeizama u hrvatski je ušao iz njemačkoga jezika. Njemačko posredovanje odredilo je fonomorfološki oblik tih hrvatskih riječi, koje se baš zbog toga razlikuju od talijanskih. Već spomenuti sufiks *-irati* pojavljuje se u glagolima koji su često prilagođenice njemačkih latinizama:⁴⁰

hrv. *citirati* (< njem. *zitieren* < lat. *citare*) – tal. *citare*;

hrv. *fantazirati* (< njem. *fantasieren* < srlat. *phantasiari*) – tal. *fantasticare*;

hrv. *korigirati* (< njem. *korrigieren* < lat. *corrigere*) – tal. *correggere*;

hrv. *plagirati* (< njem. *plagieren* < kasnolat. *plagiare*) – tal. *plagiare*;

hrv. *secirati* (< njem. *sezieren* < lat. *secare*, part. perf. *sectum*) – tal. *sezionare*;

Rindfleisch u. Speck; Schlackwurst', *DUDEN*₁ 1778). Talijanska je riječ ušla u francuski već u 16. stoljeću (fr. *cervelas*, usp. *MIGLIORINI/BALDELLI* 184; *HOPE* 180).

³⁷ Talijanska riječ vjerojatno potječe od latinske *ductio* (*ductionem*) > tal. *doccione* (*DUDEN*₂ 142). Usp. i *GLUHAK* 646.

³⁸ Usp. *EBNER* 15; *KORDIĆ* 390; *GOJMERAC* 184. Riječ je o dokidanju opreke napeto-nenapeto (*fortis-lenis*) na početku riječi ([b]/[p], [d]/[t], [g]/[k]) (*PIŠKOREC* 120). Npr. u našim germanizmima: hrv. *pleh* < njem. *Blech*; hrv. *putar* < njem. *Butter*; hrv. *tumplati* < njem. *doppeln*; hrv. *kuglof* < austr. njem. *Gugelhupf*.

³⁹ *KLAIĆ* (str. 780) bilježi muški i ženski lik. Noviji hrvatski rječnici bilježe samo *lafet* m. (*ANIĆ*₂ 414; *ANIĆ*₄ 665; *HER* 654; *ANIĆ/GOLDSTEIN* 760).

⁴⁰ *SCHNEEWEIS* (str. 149) piše o glagolima na *-irati*: »Eine große Anzahl von Verben ist durch die deutsche Kanzlei- und Schulsprache aus dem Lateinischen oder aus neueren romanischen Sprachen vermittelt worden«.

hrv. *stagnirati* (< njem. *stagnieren* < lat. *stagnare*) – tal. *stagnare, ristagnare*.

2.3.2. Osim glagola *sekundirati* (< njem. *sekundieren*), kojemu je značenje različito od talijanskoga *secondare*, o čemu ćemo još govoriti (v. § 5.11.), i imenica *sekundant* (tal. *padrino in un duello*) preuzeta je iz njemačkoga (njem. *Sekundant* < lat. *secundans,-antis*). Odgovarajuća talijanska riječ jest *secondo m. (in un duello)* ili istoznačnica *padrino*.

Našemu germanizmu *špekulant* (< njem. *Spekulant*, od lat. *speculans,-antis*, part. prez. glagola *speculari*) u talijanskom odgovara *speculatore (di borsa)*.

Talijanski ekvivalent hrvatskoga *laborant* (< njem. *Laborant*, od latinskoga *laborans*, part. prez. glagola *laborare*) jest *laboratorista* ili *assistente di laboratorio*.

Kao u upravo navedenim hrvatskim imenicama, i u germanizmu *interesent* (< njem. *Interessent*) prepoznavamo latinski sufiks za particip prezenta. Na talijanski se može prevesti kao *interessato m.* ili *persona interessata*. Za imenicu *rekonvalescent* v. § 2.3.6.

2.3.3. Navodimo primjere njemačkih/hrvatskih imenica koje nastavljaju oblik latinskoga participa perfekta:

hrv. *citāt m.* (< njem. *Zitat m.*, od lat. *citatum*, part. perf. glagola *citare*) – tal. *citazione*;

hrv. *rezervat m.* (< njem. *Reservat n.*, od lat. *reservatum*, part. perf. glagola *reservare*) – tal. *riserva f.* (npr. *riserve indiane del Nord–America*; *riserva di caccia*).

2.3.4. U hrvatskom su česti germanizmi koji završavaju na latinski sufiks *-ura*:

hrv. *aparatura* (< njem. *Aparatur*, od lat. *apparatus*) – tal. *apparecchiatura*;⁴¹

hrv. *inventura* (< njem. *Inventur* < srlat. *inventura*) – tal. (*controllo dell' inventario*);

hrv. *konjunktura* (< njem. *Konjunktur*, od lat. *coniungere*) – tal. *congiuntura*;⁴²

⁴¹ Za ekvivalenciju hrv. *aparat, aparatura* – tal. *apparecchio, apparecchiatura* usp. MULJAČIĆ, 300.

⁴² *Konjunktura* i *congiuntura* djelomični su lažni parovi (usp. § 6.10.).

hrv. *korektura* (< njem. *Korrektur* < srlat. *correctura*) – tal. *correzione*;
hrv. *reparatura* (< njem. *Reparatur* < srlat. *reparatura*) – tal. *riparazione*;
hrv. *profesura* (< njem. *Professur*, izv. od *Professor*)⁴³ – tal. *professorato*.

Usp. također primjere *tastatura*, §§ 2.2.5. i § 8.; *klavijatura*, §§ 3.8. i 8.; *menzura*, § 3.9.

2.3.5. Već spomenuti latinski imenički odpridjevski sufiks *-tas-*, *-tatis* (usp. § 2.2.5.) u talijanskom se javlja u varijantama *-tà*, *-ità*, *-età*.⁴⁴ Prepoznajemo ga u brojnim imenicama koje smo preuzeli iz njemačkoga:

hrv. *fakultet* m.⁴⁵ (< njem. *Fakultät* f. < lat. *facultatem*) – tal. *facoltà* f.;
hrv. *koncinitet* m. (< njem. *Konzinnität* f. < lat. *concinntatem*) – tal. *concinnità* f.;
hrv. *kontigvitet* m. (< njem. *Kontiguität* f. < lat. *contiguitatem*) – tal. *contiguità* f.;
hrv. *legalitet* m. (< njem. *Legalität* f. < lat. *legalitatem*) – tal. *legalità* f.;
hrv. *pubertet* m. (< njem. *Pubertät* f. < lat. *pubertatem*) – tal. *pubertà* f.;
hrv. *senzibilitet* m. (< njem. *Sensibilität* f. < kasnolat. *sensibilitatem*) – tal. *sensibilità* f.;
hrv. *varijetet* m. (< njem. *Varietät* f. < lat. *varietatem*) – tal. *varietà* f.

Navedene hrvatske imenice muškoga su roda. Za razliku od njih, *kvaliteta* (tal. *qualità*) i *kvantiteta* (tal. *quantità*) ženskoga su roda, kao njihovi njemački predlošci (*Quantität* f., *Qualität* f.).

2.3.6. Našemu germanizmu *perzijaner* 'ženski zimski kaput načinjen od krzna posebne pasmine kovrčaste perzijske janjadi' (< njem. *Persianer*)⁴⁶ u talijanskom odgovara imenica *persiano* ('varietà di

⁴³ WAHRIG₂ (str. 984) objašnjava da je imenica *Professur* f. »Neubildung zu *Professor*«.

⁴⁴ Riječ je o komplementarnim varijantama. Usp. TEKAVČIĆ₁ §§ 1429–1439.

⁴⁵ U odgovarajućoj slovenskoj riječi *fakulteta* sačuvan je ženski rod (usp. DEBENJAK 390). I u češkom je ženskoga roda *fakulta*, *filozofická fakulta* 'Faculty of Arts' (FRONEK 711).

⁴⁶ Isti njemački sufiks (-er) prepoznajemo npr. u *lipicaner* (< austr. njem. *Lipizaner*), nazivu za konja autohtone pasmine stvorene u Lipici u Sloveniji, koji je osobito pogodan za jahanje i dresuru (sin. *lipicanac*, ANIĆ/GOLDSTEIN 784; tal. *lipizzano* m.) ili *pekinezer*, nazivu za patuljastoga dugodlakog psa podrijetlom iz Kine (sin. *pekinški psić*, ANIĆ₄ 1015; tal. *pechinese* m.).

pelliccia di astrakan', DISC 1888). Evo još nekoliko primjera hrvatskih riječi koje, premda sadrže latinsku osnovu, nisu romanske ni engleske posuđenice, nego su preuzete iz njemačkoga. To zaključujemo po njihovom izrazu, koji se razlikuje od talijanskoga: uočavamo manje razlike u leksičkim morfemima i/ili različiti su im tvorbeni morfemi, pri čemu se slažu s njemačkim predlošcima:

hrv. *arhiv* (< njem. *Archiv* < kasnolat. *archivum*) – tal. *archivio*;

hrv. *citra* (< njem. *Zither* < lat. *cithara*) – tal. *cetra*;

hrv. *inventar* (< njem. *Inventar* < lat. *inventarium*) – tal. *inventario*;

hrv. *rekonvalescent* (< njem. *Rekonvaleszent* < kasnolat. *reconvalescens*) – tal. *convalescente*;

hrv. *rekonvalescencija* (< njem. *Rekonvaleszenz*) – tal. *convalescenza*;

hrv. *represalije* f. pl. (< njem. *Repressalien* f. pl. < srlat. *repre(n)salia*, zbirna imenica)⁴⁷ – tal. *rappresaglia* f.,⁴⁸

hrv. *sugestija* f. (< njem. *Suggestion* f. < kasnolat. *suggestio*) – tal. *suggerimento*;

hrv. *terpentin* m. (< njem. *Terpentin* n. i m. < lat. *ter(e)bint(h)ina* (*resina*) – tal. *trementina* f.

2.3.7. Osim što mu je leksem ponešto različit od talijanskoga, naš germanizam *terpentin* (SKOK III, 496) razlikuje se i po gramatičkom rodu od tal. *trementina*.⁴⁹ Muškoga je roda i hrvatski germanizam *staniol* (< njem. *Stanniol* n. < srlat. *stanniolum*, SKOK III, 327), dok je talijanski naziv ženskoga roda, *stagnola* (usp. SPALATIN 718).

2.3.8. Imenica *poliklinika* f. ima grčku osnovu, a gramatički joj se rod slaže s njemačkim *Poliklinik* f., imenicom ženskoga roda. Za razliku od njemačkoga i hrvatskoga, u talijanskom je odgovarajuća imenica muškoga roda (tal. *policlinico* m.). Isto možemo kazati i za anatomski termin hrv. *pora* f. (< njem. *Pore* f.) – tal. *poro* (m.).

⁴⁷ Dudenov etimološki rječnik objašnjava da je *repre(n)salia* »in der Stammsilbe an '(er)pressen' angelehnt« (DUDEN₂ 589). SPALATIN (str. 680) navodi da ova riječ nastavlja latinski *repressum*.

⁴⁸ U talijanskoj imenici, koja potječe od iste latinske riječi kao njemačka, prefiks *re-* promijenjen je u *ra-*: oblik *rappresaglia* jest »rifacimento analogico sulle parole che presentano il prefisso *ra-*« (DISC 2145).

⁴⁹ SPALATIN (str. 565-566) primjećuje da hrvatskim imenicama na *-in*, muškoga roda, koje označuju alkaloidne, odgovaraju talijanske imenice ženskoga roda na *-ina*.

2.3.9. U hrvatskom pridjevu *anorganski* prepoznajemo grčki prefiks negativnoga značenja *an-*, kao u njemačkom *anorganisch*. Odgovarajući talijanski pridjev jest *inorganico*, tj. sadrži latinski negativni prefiks *in-* (usp. hrv. *anorganska kemija* – tal. *chimica inorganica*).

2.3.10. Hrvatska riječ *autogram* (njem. *Autogramm*) 'vlastoručni potpis koji obično daje neka poznata ličnost' sastavljena je od dvaju leksičkih elemenata grčkoga podrijetla: od prefiksoida *auto-* (< gr. *αὐτός* 'sam') i sufiksoida njem. *-gramm* / hrv. *-gram* (< gr. *γράμμα* 'slovo').⁵⁰ Na talijanski se prevodi riječju *autografo*, koja sadrži drugi sufiksoid (tal. *-grafo*, od grčkoga glagola *γράφειν* 'pisati'): npr. hrv. *pitati autogram* – tal. *chiedere un autografo*. U značenju 'rukom pisan izvorni primjerak' i u hrvatskom se rabi riječ *autograf* (kao i u njemačkom *Autograph*).

2.3.11. Karakteristično muslimansko i općenito istočnjačko muško pokrivalo za glavu na talijanskom se zove *turbante* (< tur. *tülbent* < perz. *dulband*, DISC 2844), a na hrvatskom *turban*.

Većina etimologa smatra da je talijanska riječ ušla u francuski.⁵¹ Današnji je francuski oblik *turban*, dok su stariji zabilježeni likovi *turbant*, *tulban*, *tolliban* (BLOCH/WARTBURG 656). Bloch i Wartburg izriječkom ne govore o talijanskom posredovanju: »Empr. du turc *tulbend*, du persan *dulbänd*; on a déjà *turbante* en it. en 1487« (*ib.*). Iz francuskoga je ova riječ ušla u engleski (engl. *turban* < srfr. *turbant* < tal. *turbante* < tur. *tülbent* < perz. *dulband*, MERRIAM-WEBSTER 1348). Njemačka je riječ istoga oblika kao francuska i engleska, te pomišljamo da je galicizam, ali WAHRIG₄ (str. 614) govori o talijanskom posredovanju turcizma, kao i Kluge (njem. *Turban* < tal. *turbante* < tur. *tülbent* < perz. *dulbänd*, KLUGE₂ 935), dok DUDEN₂ (str. 764) samo navodi da je iz turskoga preuzeta perzijska posuđenica. Katkad nije posve jasno koji je jezik posrednik, a uporabu neke riječi ili pojedinoga lika može podupirati drugi jezik. Tako je po Dudenovu

⁵⁰ Za prefiksoide i sufiksoide usp. TEKAVČIĆ, III, § 1960; PEŠA 148-149; SILIĆ/PRANJKOVIĆ §§ 545, 549-566. ORIOLES₁ (str. 18-19) navodi i druge nazive za ove tvorbene leksičke elemente: *affissoidi* (*prefissoidi* i *suffissoidi*), *semiparole*, *confissi*.

⁵¹ Usp. primjerice HOPE 226; PICOCHÉ 674; DUBOIS/MITTERAND/DAUZAT 788.

rječniku stranih riječi turska riječ ušla u njemački vjerojatno pod utjecajem talijanske: »vermutlich unter Einfluss von gleichbed. *it.* turbante (dies aus mittelgriech. Formen) aus *türk.* tülbend, dies aus *pers.* dolband« (DUDEN₃ 1384). Dakle, moguće je i grčko posredovanje ili »podupiranje« uporabe. Suvremena je grčka riječ *τουρμπάνι*. Po Škaljićevu tumačenju naš naziv *turban* jest germanizam (ŠKALJIĆ 624).

2.4. Supostojanje romanizma i germanizma u hrvatskom

2.4.1. Katkad u hrvatskom postoje kao sinonimi romanizam i germanizam istoga podrijetla. Primjerice, talijanskome *uragano* odgovaraju dva hrvatska alotropa: romanizam *uragan* i germanizam *orkan* (< njem. *Orkan* < nizoz. *orkaan*). Navedena talijanska riječ, kao i fr. *ouragan*, potječe s Antila, a proširila se preko španjolskoga (*huracán*) (ZINGARELLI₅ 1966). U njemački je ušla nizozemska riječ *orkaan*, koja je istoga podrijetla kao francuski *ouragan*, talijanski *uragano* ili engleski *hurricane* (DUDEN₂ 503; KLUGE₂ 671).

Postojanje alotropa istoga značenja, koji su nastali preuzimanjem riječi iz različitih jezika, omogućuje semantičku specijalizaciju.⁵² Sličnozvučnica istoga podrijetla često se iz drugoga jezika preuzima da bi se imenovala neka kulturno-povijesna ili geografska osobitost na koju se odnosi ta riječ u jeziku davatelju. Tako u njemačkom osim *Orkan* 'äußerst starker Sturm' (riječ posuđena iz nizozemskoga u 16. ili 17. st.), postoji i anglizam *Hurrikan* (< engl. *hurricane*) 'Wirbelsturm in Mittelamerika', koji je znatno novija posuđenica, iz 20. st. (DUDEN₂ 297; WAHRIG₃ 664).⁵³ I u hrvatskom je zabilježen anglizam *hariken* 'vrlo jak orkanski vjetar', s inačicama *hurikan*, *hurricane* (FILIPOVIĆ₃ 169; ANIĆ/GOLDSTEIN 515, 565).

2.4.2. U hrvatskom je *dina* (obično u množini: *dine*, SPALATIN 338) naziv za pješčane nanose koje stvara vjetar. Ta je riječ germanizam

⁵² Već smo spomenuli različito značenje germanizma *tuba* i talijanizma *tub* (usp. ovdje § 2.1.6.). Semantičkom specijalizacijom posuđenica uklanja se i sinonimija s riječima jezika primatelja (usp. pogl. *O semantičkoj specijalizaciji posuđenica* §§ 2.2.2. i 2.2.3.). Podsjećamo da je sinonimija »a luxury which language can ill afford« (usp. LYONS 447).

⁵³ Uragane, tipične za Meksički zaljev, urođenici su nazivali imenom boga oluja *Hurakan* 'jednonogi' (MIGLIORINI/BALDELLI 181). Riječ *uragano*, koja označava tu atmosfersku pojavu, u talijanski je ušla u 16. stoljeću (DE MAURO 2839).

nizozemskoga podrijetla (njem. *Düne* < nizoz. *düne*, *DUDEN*₂ 140). Primjećujemo da je prednji zaobljeni vokal njemačke riječi *Düne*, tj. /y/, u hrvatskoj riječi *dina* zamijenjen prednjim nezaobljenim vokalom, tj. /i/.⁵⁴ Pojedini hrvatski leksikografii bilježe i inačicu *duna*, koja se slaže s talijanskim *duna*,⁵⁵ ali šalju na natuknicu *dina* (KLAJČ 330; BUJAS 272).

Katkad postoji nekoliko inačica, od kojih se s vremenom jedna ustali. Osim lika *kapric* m. 'čudljiv postupak' (tal. *capriccio*) nekoć je postojao i ženski lik *kaprica* f., kao i inačica *kapris* m. (JERNEJ₁ 78; KLAJČ 661).⁵⁶ FRANOLIĆ₁ (str. 85) navodi i *kaprisa* f., uz objašnjenje da likovi na *-is(a)* potječu iz francuskoga (< fr. *caprice* m.). JERNEJ₁ (str. 78) također tumači da srpski oblik *kapris* možda dolazi iz francuskoga. No, valja reći da su oblici s konsonantom *s* mogli ući posredstvom njemačkoga. Naime, za razliku od austrijskoga *Kaprize* f., njemačka zastarjelica *Kaprice* f. čuva dentalni frikativ iz svoga francuskog predloška: njem. *Kaprice* f. < fr. *caprice* m. < tal. *capriccio* m. (*DUDEN*₂ 328). Time se može objasniti i ženski rod imenice *kaprisa*. Imenica muškoga roda *kapris* može biti galicizam, ili, primijenimo li rješenje semantičkom analogijom koje FRANOLIĆ₁ (str. 85) predlaže za *kapric* (po kojemu je »-ic masculin par analogie avec *inat*, *prkos* m.«), možemo pretpostaviti da je oblik *kapris* stvoren analogijom sa svojim idioglotskim istoznačnicama koje su muškoga roda.⁵⁷ Već smo rekli da je u hrvatskom prevladao oblik *kapric*.

⁵⁴ Za transfonemizaciju /y/ > /i/, koja je česta u hrvatskom, usp. KATUŠIĆ₁ 167. Kad je riječ o germanizmima, valja znati da je ta zamjena odlika austrijskoga izgovora (GOJMERAC 184). Usp. i već spomenute riječi *parfimirati* (§ 2.2.1.), *bista*, *tirkiz* (§ 2.2.3.), *kiler* (§ 4.2.).

⁵⁵ Talijanski *duna* prilagođenica je srednjonizozemske riječi *düne* (DE MAURO 786). Grafem *u* nalazimo i u francuskoj i engleskoj riječi (*dune*). Za razliku od standardnoga hrvatskog *dina*, srpska je riječ *duna* (usp. SPALATIN 338).

⁵⁶ Za germanizam *kapric(a)* usp. § 2.2.6.

⁵⁷ MULJAČIĆ₂ (str. 44) objašnjava kako »in molti casi il serbo letterario usa forestierismi di indubbia provenienza francese laddove il croato preferisce forme il cui aspetto fonetico tradisce la loro provenienza da un modello tedesco (si confrontino: *finansije* e *financije*, *ofanziva* e *ofenziva*, *bilans* e *bilanca*)«, ali ipak smatra da je i u srpskom njemačka leksička komponenta zastupljenija nego što se općenito drži. Čini se da je *bilans* pseudofrancuzizam (tal. *pseudofrancesimo*). SKOK (I, 186) govori o prilagođenicama njemačke riječi *Bilanz*: »*c* se izgovara i kao *s* (*bilans*) kao da je došla preko francuskoga, a nije (fr. *bilan*)« pa dodaje: »Prema *finansija* govori se i *bilansija*«. FRANOLIĆ₁ (str. 23) tumači: »La forme *bilans* est due au croisement de *balans* 'balance' avec *bilan*, par attraction paronymique«. Za lik *bilanca* usp. ovdje § 2.2.3.

2.4.3. U hrvatskom postoje dva lika naziva za talijanski *carciofo*, od kojih je jedan muškoga, a drugi ženskoga roda: *artičok* m. i *artičoka* f. (ANIĆ₂ 18).

Premda je *carciofo* današnja standardnotalijanska riječ, valja reći da je u europske jezike (fr. *artichaut*, engl. *artichoke*, njem. *Artischocke*) ušao oblik iz sjevernih talijanskih govora (sjevernotal. *articiocco*, MIGLIORINI/BALDELLI 184; HOPE 156-157; SPALATIN 277-278). U tršćanskom glasi *articioco* (DORIA 1987: 38), a BASSO/DURANTE (str. 25) navodi mletačke likove *articioco* i *arcicioco*. Sjevernotalijanski je oblik »an alteration under the influence of Sp. *alcarchofa* of It. *carciofo*« (HOPE 157).⁵⁸ Hrvatski je lik *artičok* talijanizam, točnije mletacizam, a inačica *artičoka* ženskoga je roda jer je preuzeta iz njemačkoga (njem. *Artischocke* f., usp. SKOK I, 64).

2.4.4. Za hrvatsku socio-kulturnu situaciju znakoviti su nazivi koji postoje za napitke od kave: iz talijanskoga preuzeti *cappuccino*, na jelovnicima često pisan izvornom grafijom, ili *kapučino*, s prilagođenom grafijom, koji se priprema po talijanskoj recepturi (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 650), a osim te talijanske posuđenice postoji i germanizam *kapuciner* (< austr. njem. *Kapuziner*, usp. öw 382), koji se priprema po bečkoj recepturi (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN l. c.).

2.4.5. U hrvatskom su *pergament* m. i *pergamena* f. istoznačni deonimski oblici (po maloazijskom gradu Pergamu, u starom vijeku poznatom po proizvodnji pergamenta). Prvi je germanizam (< njem. *Pergament* m.), a drugi se slaže s homofonom talijanskom riječi, koja nastavlja poimeničeni latinski oblik ženskoga roda pridjeva iz sintagme *membrana* (ili *charta*) *Pergamena* (usp. SPALATIN 614; DELI₂ 1169).

2.4.6. Glazbeni nazivi *violončelo* i *violončelist* u hrvatski su ušli iz talijanskoga, a skraćeni oblici *čelo* e *čelist* preuzeti su iz njemačkoga (njem. *Cello*, *Cellist*). Stoga Jernej u studiji tiskanoj 1956. godine ove druge naziva pseudotalijanizmima (JERNEJ, 73).

⁵⁸ U španjolskim arabizmima česta je aglutinacija člana *al-* (usp. MIGLIORINI/BALDELLI 80).

Ipak, danas i u talijanskom postoji i skraćeni oblik *cello* (DISC 434). U rječniku PALAZZI iz 1940. godine još nije registriran. ZINGARELLI₅ (str. 338) bilježi za tal. *cello* dataciju 1956., kao i DE MAURO (str. 427), koji objašnjava da je taj oblik anglizam.⁵⁹ Ovaj nam primjer pokazuje kako jezično posuđivanje dovodi do konvergencije likova u različitim jezicima.

2.4.7. Hrvatski germanizam *arhivar* ekvivalent je talijanskoga *archivista*, kao i njemački predložak *Archivar* (usp. GIACOMA/KOLB 98). No, valja reći da hrvatski rječnici bilježe i *arhivist* (usp. KLAJČ 99; ANIĆ/GOLDSTEIN 114), koji se oblikom slaže s francuskim *archiviste*, talijanskim *archivista* i engleskim *archivist*.

2.4.8. Na kraju ćemo navesti dvije hrvatske riječi koje otvaraju pitanje semantičkih lažnih parova i značenjskih promjena usmjerenih prema leksičkoj konvergenciji.

Riječ *dramaturg* naš je germanizam koji se i semantički slaže sa svojim njemačkim predloškom (njem. *Dramaturg*) i ima dva značenja. Ako označuje osobu koja odabire dramski repertoar (u kazalištu, na televiziji, u filmskoj producerskoj kući), na talijanski se može prevesti kao *direttore artistico*. U drugome značenju odnosi se na stručnu osobu, vrlo često pisca, koja prerađuje neko književno djelo za prikazivanje u kazalištu ili na radiju, dok taj posao za film i televiziju obavlja *scenarist*. U talijanskom je *sceneggiatore* ekvivalent hrvatske riječi *scenarist*, kao i *dramaturg* u drugom navedenom značenju. Usp. GIACOMA/KOLB 272.

Njemačkom *Dramatiker* odgovara hrvatski *dramatičar* 'pisac kazališnih komada' (usp. ANIĆ₂ 158; sin. *dramski pisac*), što je na talijanskom *scrittore drammatico*, *drammaturgo*, *autore teatrale*. No, *dramaturg* se katkad rabi i u značenju koje ima homofona talijanska riječ, to jest kao istoznačnica hrvatskoga *dramatičar* (usp. RJEČNIK MH/MS I, 579; KLAJČ 324).

⁵⁹ MERRIAM-WEBSTER (str. 199) za engl. *cello* navodi dataciju 1855.

2.4.9. U vezi sa supostojanjem istoznačnih hrvatskih romanizama i germanizama koji se ponešto razlikuju izrazom, ne smijemo zaboraviti da ima i onih koji su potpuno različiti. Primjerice, talijanskom *acrobata* (fr. *acrobate*) u hrvatskom odgovara *akrobat* ('onaj koji izvodi vježbe za koje je potrebna vještina i smjelost'), ali se rabi i bliskoznačnica *artist* ('onaj koji nastupa u varijetetima, noćnim lokalima, cirkusima kao akrobat, mađioničar, žongler i sl.').⁶⁰

Riječ *artist* u ovome smo značenju preuzeli iz njemačkoga (< njem. *Artist* < fr. *artiste*). Njemački galicizam *Artist* ('Künstler in Zirkus u. Varietee') suzio je značenje u odnosu na francuski predložak (usp. *DUDEN*₁ 144; *KLUGE*₂ 63). Francuski *artiste* pravi je par talijanske riječi *artista* ('umjetnik').

U hrvatskom *artist* najčešće nema osnovno značenje talijanske riječi *artista* 'umjetnik'. No, naša je riječ doživjela semantičku amelioraciju te znači i 'reproduktivni umjetnik koji savršeno vlada tehnikom svoga zvanja; besprijekoran umjetnik' (ANIĆ/GOLDSTEIN 118). U ovome se značenju hrv. *artist* može prevesti na talijanski kao *ottimo artista*, *ottimo interprete*.

2.5. Talijanski germanizmi slavenskoga podrijetla

2.5.1. Jedna od malobrojnih slavenskih riječi koje su ušle u talijanski preko njemačkoga jest fitonim koji odgovara hrvatskome *hren*. Naime, osim *barbaforte*, u talijanskom za tu biljku postoji naziv preuzet iz njemačkoga: tal. *kren*, te s prilagođenom grafijom *cren* ili rjeđe *crenno* (usp. *DISC* 1351, 627). Austrijska i bavorska riječ *Kren* geosinonim je njemačke *Meerrettich* (usp. *SCHIPPAN* 15). Slavenskoga je podrijetla (usp. *KLUGE*₁ 403). Dudenov etimološki rječnik bilježi da je posuđena iz češkoga (češki *křen*) (*DUDEN*₂ 385). Njemački rječnik stranih riječi uz taj slavizam navodi za usporedbu poljski *chrzan*, češki *křen* i slovenski *hren* (*DUDEN*₃ 774), a *KLUGE*₂ (str. 537) ruski *chren*⁶¹ i češki *křen*.

⁶⁰ *OER* (str. 20) kao sinonime hrvatskoga *akrobat* navodi *artist*, *pelivan*.

⁶¹ Ruski *чрен* 'Meerrettich' (*RUSSISCH-DEUTSCH* 453).

2.5.2. Talijanski ekvivalent hrvatskoga *pištolj* ženskoga je roda, *pistola*. MIGLIORINI/BALDELLI (str. 183) navodi da je ova riječ češkoga podrijetla u talijanski ušla iz njemačkoga. No, najvjerojatnije je riječ u talijanski ušla preko francuskoga: tal. *pistola* f. < fr. *pistole* f. < njem. *Pistole* f. < češki *pišt'ala* f. (DELI₂ 1204; DISC 1937). I engleski *pistol* posuđenica je iz francuskoga (MERRIAM-WEBSTER 944).

Ovaj naziv za oružje ušao je u uporabu za vrijeme husitskih ratova (SKOK II, 664). Njemački rječnici bilježe bohemizam (njem. *Pistole* < češki *pišt'ala* 'Pistole, Rohr', WAHRIG₄ 480),⁶² ali zanimljivo je da je suvremena češka riječ *pistole* f. 'pištolj' (FRONEK 954) preuzeta iz njemačkoga.

PARČIĆ₁ (str. 642) navodi hrvatske likove muškoga i ženskoga roda: *pištola* i *pištolj*. Imenica ženskoga roda, koja danas ne spada u standardni jezik, talijanizam je i podudara se s predloškom tal. *pistola*. Postoji u našim primorskim govorima: npr. u labinskom, u govoru Omišlja i Rukavca *pišt'ola* (MILEVOJ 203; MAHULJA 223; MOHOROVIČIĆ-MARIČIN 208), u grobničkom *pišt'ola*, uz *pišt'oj* i *pišt'ol* (LUKEŽIĆ/ZUBČIĆ 472); u rivanjskom *pištu'ola* (RADULIĆ 221); u bračkom *pišt'ola* (HRASTE/ŠIMUNOVIĆ 660); u imotsko-bekijskom *pišt'ola* (ŠAMIJA 259); u dubrovačkom *pistola* (BOJANIĆ/TRIVUNAC 284). SKOK (II, 665) bilježi da »maskulinum može biti preko tur. *pišto*, *pištov* ili preko njem. *Pistole*«. No, njemačka je riječ ženskoga roda. Mislimo da je hrvatski lik *pištolj* nastao pod utjecajem mađarske riječi *pisztoly* (DEUTSCH-UNGARISCH 922).

2.5.3. Talijanski naziv za šljivovicu imenica je muškoga roda *slivoviz* m. (sin. *acquavite di prugne*), kao u njemačkom *Slivowitz* m. (inačica *Slibowitz* m.). Fonomorfološki oblik talijanske riječi određen je njemačkim posredovanjem.⁶³ ROSAMANI (str. 1039, 1040) bilježi za

⁶² Češki *pišt'ala* 'svirala, frula' (njem. ekvivalent *Pfeife*, WIDIMSKÝ 348), u etimološkoj je vezi s onomatopejskim glagolom *piškat* (REJZEK 468-469). Belostenec u latinsko-hrvatskom rječniku prevodi lat. *tibia* – hrv. *pišchal*, *szvirala* (BELOSTENEC₁ 1211), a u hrvatsko-latinskom dijelu ima *pišchal paštirszka* (BELOSTENEC₂ 354). Jambrešić također ima *pišč'al*, a Stulić *pištala* f. 'svirala' (SKOK II, 664). Usp. hrv. *pištaljka*.

⁶³ Usp. LJUBIČIĆ₂ § 6.4. U njemačkom rječniku stranih riječi zabilježena je etimologija riječi *Slibowitz* m./*Slivowitz* m.: »aus gleichbed. serb. u. kroat. šljivovica zu šljiva „Pflaume“« (DUDEN₃ 1254). Govoreći o germanizmima u talijanskom jeziku u 19. i 20. stoljeću ZOLLI (str. 148) navodi i likove *slivowitza*, *slivovitz* i *slivoviz*.

Trst likove *šligoviz* m. i *šlivoviz* m., a u tršćanskom rječniku nalazimo *šlivoliz* m., *šligovis* m. i *šligoviz* m. (DORIA 637, 638).

2.6. Različita fonomorfološka prilagodba njemačkih riječi

2.6.1. Iste njemačke riječi različito se prilagođuju talijanskom i hrvatskom jeziku primatelju. Imenice preuzete iz njemačkoga u talijanskom najčešće samo dobivaju početno malo slovo (tal. *kitsch*, *putsch*, *blitz*, *leitmotiv*, *biedermeier*), dok se iste riječi u nas prilagođuju hrvatskoj grafiji (hrv. *kič*, *puč*, *blic*, *lajtmotiv*, *bidermajer*).

2.6.2. Za razliku od navedenih njemačkih riječi, koje su u novije vrijeme ušle u talijanski i hrvatski, možemo navesti jedan germanizam koji je u talijanskom zabilježen još u 17. stoljeću. Riječ je o nazivu za sredstvo kemijskog ispitivanja koji odgovara hrvatskomu *lakmus* (< njem. *Lackmus* < nizoz. *lakmoes*), tal. *laccamuffa* (sin. *tornasole*). Njemačka je riječ u talijanskom doživjela paretimološku preobliku, kao da je složena od dviju talijanskih riječi: *lacca* 'lak' i *muffa* 'plijesan' (*DISC* 1355).

2.6.3. Njemačka riječ *Föhn* m. 'suh i topao proljetni vjetar u Alpama, fen', zabilježena je u talijanskom jeziku 1885. godine kao *foehn* (*DELI*, II, 445). Danas se piše ili u izvornoj grafiji, ali s početnim malim slovom (*föhn*), ili kao *phon*, *phone*, no najčešća je prilagođenica *fon*, koja odražava stvarni talijanski izgovor (*DISC* 982, 984). Talijanska fonološka prilagodba različita je od hrvatske, gdje riječ glasi *fen*. Prednji zaobljeni vokal srednjeg stupnja otvora, koji je u njemačkoj riječi *Föhn*, u talijanskom se zamjenjuje stražnjim vokalom /o/, koji je zaobljen, dok se u hrvatskom zamjenjuje prednjim vokalom /e/, koji nije zaobljen.⁶⁴

2.6.4. Naziv za tip njemačkoga bombardera obrušivača u drugom svjetskom ratu, *Stuka* m. (skraćena od *Sturzkampfflugzeug* 'aereo da combattimento in picchiata', *DISC* 2662), u talijanskom je

⁶⁴ Usp. KATUŠIĆ, 166-167. Ovaj tip transfonemizacije nalazimo u posuđenicama *manevar* (§ 2.2.3.1.) i *knedl(a)* (§ 2.6.5.). Realizacija /e/ umjesto standardnonjemačkoga /ö/ značajka je austrijskoga izgovora (usp. GOJMERAC 184).

muškoga roda, kao i njemačka riječ (tal. *stuka* m.). U hrvatskom se ova usvojenica pridružuje velikoj skupini imenica ženskoga roda na *-a* (hrv. *štuka* f.). Homonim je naziva za slatkovodnu ribu grabljivicu (*štuka*₁ – tal. *luccio*). Na temelju istozvučnosti katkad se naziv za ribu i za jurišni borbeni zrakoplov dovode u vezu, kao da je riječ o polisemiji. Do takvih povezivanja dolazi djelovanjem pučke etimologije (usp. ULLMANN₂ 262).⁶⁵

2.6.5. U talijanskom je *knödel* m. tuđica, dok u hrvatskom postoje prilagođenice *knedla* f. i *knedl* m. (< njem. *Knödel* m.). Za razliku od navedenoga neprilagođenog germanizma, riječ *canederlo* fonološki je i morfološki potpuno prilagođena talijanskom jezičnom sustavu. Dodajmo da joj je značenje specijalizirano: 'nella cucina trentina e alto-atesina, grosso gnocco cotto nel brodo fatto di pane imbevuto nel latte, con aggiunta di uova, speck, fegato' (*DISC* 377). ZINGARELLI₄ (str. 283) bilježi i inačicu *canedolo*.

3. Opasnost od izmišljanja parnjaka

3.1. Dosad smo navodili hrvatske riječi koje se ponešto razlikuju od talijanskih oblikom, a katkad i gramatičkim rodom, zbog toga što smo ih preuzeli iz njemačkoga. No, ne smijemo zaboraviti da se opasnost krije i u našoj sklonosti izmišljanju parnjaka. Naime, ima hrvatskih riječi, najčešće latinskoga podrijetla, za koje mislimo da postoje i u talijanskom, a zapravo su njihovi talijanski ekvivalenti posve različite riječi ili izrazi.

3.2. U talijanskom jeziku nema glagola **torpedare* ili **torpedire*, koji bi bio ekvivalent hrvatskome *torpedirati* 'potopiti brod torpedom'. Njemački glagol *torpedieren* (> hrv. *torpedirati*) izvedenica je od metaforički uporabljenoga latinskog naziva za ribu koja umrtvljuje

⁶⁵ U ljudi je snažan »l'instinct étymologique«; naime, »il est parfois impossible de dire si, pour la majorité des sujets parlants, telle paire de mots est homonymique ou polysémique« (ULLMANN₁ 202).

električnim udarcem (lat. znanst. naziv *Torpedo*, hrv. *drhtulja*), za podvodno oružje napunjeno eksplozivom, s vlastitim pogonom, koje služi za razaranje brodova. Latinski *torpedo* sinonim je imenice *torpor* 'obamrlost, ukočenost', a drugo mu je značenje 'riba drhtulja' (glagol *torpēre* 'biti ukočen', pridj. *torpidus* 'zapanjen, ukočen, omamljen') (DIVKOVIĆ 1075).

U talijanskom postoji imenica *torpedo* f. (značenja različita od njemačke/hrvatske istozvučnice),⁶⁶ a *torpedine* ili istoznačnica *siluro* ekvivalenti su hrvatske riječi *torpedo*. Glagol *torpedirati* prevodi se na talijanski denominalom *silurare*, izvedenim od talijanskoga naziva za spomenuto oružje, koji je također ihtionim uporabljen u katahrezi (tal. *siluro* 'som; torpedo') (usp. SPALATIN 763).

3.3. Glagol *paginirati* 'obilježiti brojkama stranice knjige (rukopisa i sl.)', prilagođenica je njemačkoga *paginieren*, a na talijanski se prevodi izrazom *numerare le pagine* (SPALATIN 594; DEANOVIĆ/JERNEJ 560).

Glagol *paginieren* u njemačkom je zabilježen u 18. stoljeću, a Kluge tumači da je posuđen iz latinskoga. Navodi da je u latinskom *paginare* značilo 'abfassen, schreiben', te govori o promjeni značenja do koje je došlo u njemačkom oslanjanjem na značenje imenice 'stranica' (KLUGE₂ 675).⁶⁷ No, u klasičnom latinskom nije bilo glagola *paginare*. Imenica *pagina* značila je 'bukova ploča; strana' (DIVKOVIĆ 747), a u srednjovjekovnom latinitetu 'isprava, pismo', kad je postojao i pridjev *paginalis* 'napisan, zapisan' (KOSTRENCIĆ ET AL. 796). U 4. stoljeću zabilježen je glagol *paginare* 'skupljati, sastavljati' i 'pisati' (MAREVIĆ 2195; DU CANGE s. v.), dok je 'označavati stranice' novolatinsko značenje (MAREVIĆ 2195). S obzirom na značenje njemačkoga glagola,

⁶⁶ Talijanski *torpedo* f., arh. naziv za vrstu otvorenog automobila, po obliku nalik na torpedo, posuđenica je iz američkog engleskog (DE MAURO/MANCINI₁ 2177). DELI₂ (str. 1710) tumači da je engl. preuzeo iz španjolskoga naziv *torpedo* za vozilo španjolske proizvodnje. Španj. *torpedo* m. 'riba drhtulja' i 'torpedo' (izv. glagol *torpedear* 'torpedirati', CARBONELL 1416). Talijanski *torpedo* f. inv. (ženskoga roda kao i druga imena automobila, ali ZINGARELLI₅ (str. 1900) navodi da može biti i muškoga roda), lažni je par hrvatske riječi *torpedo* m. (< njem. *Torpedo* < engl. *torpedo*). Talijanski *torpedine*₁ naziv je za ribu drhtulju, a *torpedine*₂ (sin. *siluro*) odgovara hrvatskom *torpedo*.

⁶⁷ KLUGE₂ (str. 675) »Das Verb nimmt im Deutschen die engere Bedeutung 'Seiten(zahlén) geben' an, die sich an die Bedeutung anlehnt, die sich beim Substantiv durchsetzt« (KLUGE₂ 675).

koje se oslanja na značenje imenice 'stranica', moglo bi se reći i da je njemački glagol izveden od lat. imenice *pagina* uz dodatak sufiksa *-ieren*.

3.3.1. Njemačko-talijanski Sansonijev rječnik prevodi njem. *paginieren* na talijanski kao *paginare, numerare le pagine* (SANSONI, I, 541), ali glagol *paginare* nije uvršten u talijansko-njemački dio istoga rječnika (tj. iza natuknice *pagina*, usp. *id.* II, 459). I u rječniku GIACOMA/KOLBE (str. 718, 1187) njemački je glagol jednako preveden, a talijanska natuknica *paginare* ne postoji. U našem talijansko-hrvatskom rječniku postoji tal. *paginare* – hrv. *paginirati, obrojčati (strane u knjizi)* (DEANOVIĆ/JERNEJ, 634). Izgleda da je glagol *paginare* tzv. izmišljeni parnjak njemačkoga *paginieren*/hrvatskoga *paginirati*. Naime, premda u talijanskom postoji imenica *pagina* 'stranica', talijanski jednojezični rječnici ne bilježe njezinu izvedenicu koja bi etimološki i semantički odgovarala njemačkom *paginieren*/hrvatskom *paginirati*. Taj glagol ne nalazimo u rječniku Tommasea i Bellinija iz 19. stoljeća, u Palazzijevu rječniku iz 1940., a nemaju ga ni znatno noviji rječnici *DISC*, *DE MAURO* i *ZINGARELLI*.

3.3.2. Zanimljivo je da u španjolskom postoji *paginar*, istoznačan našem *paginirati* ('poner la numeración a las páginas de un libro impreso, etc.', sin. *numerar, foliar*, SÁNCHEZ 1535). U španjolsko-talijanskom rječniku prevodi se izrazom *numerare le pagine* (CARBONELL 1050). Istoga je značenja i francuski glagol *paginer* ('numéroter les pages de', sin. *folioter*, ROBERT, 1340), zabilježen početkom 19. stoljeća (BLOCH/WARTBURG 455), dakle nakon njemačkoga *paginieren*. U portugalskom rječniku također nalazimo glagol *paginar*, kojemu je drugo značenje 'numerar ordenadamente as páginas (de)' (*DICIONÁRIO* 1225). Prvo značenje portugalskoga glagola, 'dispor a composição ou as provas de um original para formar as páginas (de)', podsjeća nas kako izvođenje od derivacijske osnove određenoga semantizma (*página* 'stranica') može dovesti do različitih značenja. Talijanski pridjev *paginato* 'ordinato, disposto in pagine e numerato' (koji ne bilježe svi rječnici jer je rijedak) izveden je od imenice *pagina* (*DISC* 1771), a značenjem je vrlo blizu našem *paginiran*.

U talijanskom se glagol *paginare* pojavio u najnovije vrijeme, ali u drugome značenju: kao informatički naziv stvoren prema engleskom *to page, paging*, a i u hrvatskom postoji ekvivalentna prevedenica *straničenje*.⁶⁸

3.4. Naš germanizam *obducirati* (< njem. *obduzieren*, ANIĆ/GOLDSTEIN 911), latinskoga je podrijetla (lat. *obducere*, usp. *DUDEN*₂ 494). U hrvatskom su mu istoznačni glagolski izrazi *izvršiti obdukciju*, *izvršiti autopsiju*. Talijanski jezik nema glagola koji bi nastavljao latinski *obducere*, a nema ni imenice izvedene od toga glagola (lat. *obductio*).

Premda je *autopsija* opći europeizam (fr. *autopsie*, engl. *autopsy*, njem. *Autopsie*, tal. *autopsia*), u hrvatskom i njemačkom vrlo je živa riječ *obdukcija* (njem. *Obduktion*), gdje prepoznajemo semantički pomak jer je latinska imenica *obductio* 'zamatanje, zavijanje, pokrivanje', koja se odnosila na zamatanje leša nakon obavljene pretrage, dobila značenje same pretrage (SPALATIN 579; WAHRIG₄ 432). Imenica *obdukcija* na talijanski se prevodi kao *autopsia, necroscopia, sezione (cadaverica)* (DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 491), a ekvivalenti glagola *obducirati* (kao i njemačkoga *obduzieren*) talijanski su izrazi *fare l'autopsia* ili *fare la necroscopia*, te glagol (*dis*)sezionare.

3.5. U talijanskom nema ni glagola koji bi odgovarao hrvatskom germanizmu *akontirati* 'dati akontaciju' (< austr. njem. *akontieren* 'anzahlen das Akonto', ÖW 175), premda je glagol *akontieren* izveden od talijanske posuđenice *Akonto* (< tal. *acconto*, JERNEJ₁ 70). Zato navedeni glagol treba prevesti izrazom *dare/versare un acconto* (i u standardnom njem. *ein Akonto leisten* – tal. *versare/dare un acconto*, GIACOMA/KOLB 53).

3.6. Premda našem glagolu *ventilirati* (< njem. *ventilieren*) odgovara talijanski *ventilare*, imenicu *ventil* (< njem. *Ventil*) ne možemo

⁶⁸ Tal. *paginare* (CODOGNO s. v.): »Detto di un calcolatore multitask che comincia a swappare i dati che ha in memoria per caricare altri programmi. Usato generalmente quando la procedura impiega parecchio tempo, e magari fa frullare il disco. "La Microsoft afferma che puoi usare Windows95 anche con solo 4 mega di RAM, ma in pratica *pagineresti* solo"« (kurziv M. Lj.). U hrvatskom je informatički termin *paging* preveden kao *straničenje memorije* <<http://www.moj-rjecnik.net>>. Usp. MUDNIĆ: »Virtualna memorija obično se realizira kao *straničenje na zahtjev (demand paging)*«.

na talijanski prevesti riječju istoga etimona (lat. *ventus*). Talijanski ekvivalent jest *valvola*, riječ drugačijega podrijetla (usp. SPALATIN 784; DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 1039).

3.7. Glazbeni nazivi *dur*m., *mol*m., koje smo preuzeli iz njemačkoga (njem. *Dur* n., *Mol* n.) potječu od latinskih pridjeva *durus* 'tvrd', *mollis* 'mekan' (tal. *duro*, *molle*). No, njihovi su talijanski ekvivalenti drugačiji: *tono maggiore* i *tono minore*.

3.8. Riječ *klavijatura* jest germanizam (< njem. *Klavatur*), izvedenica od latinske imenice *clavis* 'ključ' (tal. *chiave*). Našemu germanizmu u talijanskom je značenjski ekvivalent *tastiera*, odimenska izvedenica od *tasto* 'tipka' (usp. § 8).

3.9. I naziv za graduiranu cilindričnu posudu za mjerenje volumena tekućine preuzeli smo iz njemačkoga: njem. *Mensur* > hrv. *menzura*. Ova riječ nastavlja latinski oblik *mensura*, od kojega je nastala i talijanska *misura*, drugačijega značenja ('mjera, mjerilo, mjerenje'). Talijanski naziv za tu posudu za mjerenje jest *cilindro graduato* (ODN slika 350, br. 26).

3.10. U hrvatskom germanizmu *eksponat* m. 'izloženi predmet, izložak' (< njem. *Exponat* n.) također prepoznajemo latinski etimon (lat. *exponere* 'izložiti'). Na talijanski se ne može prevesti jednom riječju, već izrazom *pezzo d'esposizione* ili *pezzo (oggetto) esposto in una mostra* (MULJAČIĆ₃ 299; GIACOMA/KOLB 335).

3.11. Europeizmu *adresat* (< njem. *Adressat*, odimenska izvedenica od galicizma *Adresse*), u talijanskom ne odgovara **adressato* ili neka druga izrazno predvidljiva imenica, poput **indirizzato*.⁶⁹ Ispravna talijanska riječ jest *destinatario* (usp. MULJAČIĆ₄ 282; SPALATIN 247).

3.12. Riječ *kustos* 'čuvar zbirke (npr. u muzeju)' jest germanizam (< njem. *Kustos* < lat. *custos* 'čuvar, stražar'). Prevodimo je na talijanski kao *conservatore (in un museo)*.⁷⁰

⁶⁹ Francuskome *adresse* (od lat. *ad* + srlat. *directiare*, Wahrig₃ 146) odgovara talijanski *indirizzo*, deverbale od *indirizzare* (< vulg. lat. *indirectiare*).

⁷⁰ Usp. SPALATIN 514. U talijanskom postoji riječ *custode*, općenitoga značenja 'čuvar, stražar'.

Hrvatski *konzervator* (*spomenika*) slaže se s njemačkom riječju (usp. *Landeskonservator*, sin. *Landesdenkmalpfleger*, GIACOMA/KOLB 2212). U talijanskom je uobičajeni naziv *soprintendente* (*alle belle arti*) (ib.).

3.13. Imenica *ekscerpt* (< njem. *Exzerpt*), koja znači 'sažetak u obliku bilješke; izvadak' (ANIĆ/GOLDSTEIN 358), potječe od latinskoga *excerptum*, participia perfekta glagola *excerpere* ('izvaditi, izabrati; ispisivati bilješke iz knjige', DIVKOVIĆ 371). U talijanskom joj ne odgovara riječ iste etimologije, nego se može prevesti kao *estratto* (usp. MULJAČIĆ₃ 299). Rječnik GIACOMA/KOLB (str. 336) za njemački *Exzerpt* predlaže talijanske ekvivalente *stralcio*, *passo*, *brano*.

3.14. Matematički termin *kombinatorika* (< njem. *Kombinatorik*) naziv je za granu matematike, a u razgovornom se jeziku koristi u značenju 'vještina stvaranja kojekakvih kombinacija'. Ova riječ sadrži latinsku osnovu koja postoji i u talijanskom, ali na talijanski se ne može prevesti s **combinatorica*. Ispravan talijanski termin glasi *calcolo combinatorio* (usp. SANSONI₁ I, 389), a u prenesenom značenju *capacità combinatoria*, *combinazione*. Rečenicu *šah zahtijeva veliku kombinatoriku* na talijanski ćemo prevesti kao *il gioco degli scacchi richiede una grande capacità combinatoria* (OER 719).

3.15. U talijanskom nema ni riječi **ornamentica*, pa se naš germanizam *ornamentika* (< njem. *Ornamentik*) na talijanski prevodi kao *arte dell'ornamento* (SANSONI₁ II, 537), *ornamentazione*, *insieme di elementi ornamentali* (SPALATIN 590).

3.16. Iako u talijanskom postoji pridjev *fecale* (izveden od imenice *feci* f. pl. < lat. *faeces*, pl. imenice *faex*, -*cis* f. 'talog'), nema imenice koja bi se izrazom podudarala s hrvatskim germanizmom *fekalije* f. pl. (< njem. *Fäkalien* f. pl.). Naša se riječ na talijanski može prevesti kao *feci* f. pl., *sostanze fecali* f. pl. ili *escrementi* m. pl. (usp. SANSONI₁ I, 204; GIACOMA/KOLB 339; SPALATIN 372-373).

3.17. Konvencionalni crveno-bijeli znak koji služi za označavanje planinarskih putova, na hrvatskom se zove *markacija* (njem.

Markierung, franc. *marque*, SPALATIN 543), a na talijanskom *segnavia* (m.). Riječ **marcazione* u talijanskom ne postoji.⁷¹ Dodajmo da, premda u talijanskom postoji glagol *marcare* ('označiti, obilježiti'), izraz *markirati stazu* (< njem. *den Weg markieren*) prevodimo kao *segnare il sentiero*.

3.18. Talijanske riječi i izrazi o kojima smo govorili u ovome poglavlju, u odnosu na hrvatske potpuno su nepredvidljivi. Činjenica je da se pojedine riječi, i kad nastavljaju istu latinsku riječ, izrazom znatno razlikuju (npr. hrv. *terpentin* i tal. *trementina*).⁷² Par riječi hrv. *grupa* – tal. *gruppo* izrazom se neznatno razlikuje, ali nisu istoga roda.

U svim navedenim slučajevima, bilo da postoje samo male razlike u izrazu riječi ili u rodu imenica, bilo da treba naći sasvim drugu riječ (premda nam se čini da možemo samo izvršiti predvidljivu fonomorfološku prilagodbu, tj. talijanizirati hrvatsku riječ) – moguće je govoriti o *izmišljenim parovima*.⁷³ Ako su izmišljeni, znači da su i oni lažni, jer doista zbog neočekivanih razlika u izrazu ili zbog gramatičkih nepodudarnosti predstavljaju zamke u stranome jeziku, ne s obzirom na značenje, nego zbog nepredvidljiva izraza ili zbog gramatičkih razlika.

Čini nam se da je potrebno usmjeriti pozornost i na parove riječi kojima su izrazi slični, ali nisu potpuno predvidljivi. Vidjeli smo da obuhvaćaju nekoliko podvrsta.⁷⁴ Valja dodati da se fonomorfološka nepodudarnost često kombinira sa značenjskom. Primjerice, *stipendija* f. (semantički se slaže s njem. *Stipendium* n.) na talijanski se prevodi kao *borsa di studio*, a talijanska imenica muškoga roda *stipendio* m. ekvivalent je hrvatskoga *plaća*.

⁷¹ Rječnik *SANSONI*₁ (II, 462) kao ekvivalente njemačkoga *Markierung* navodi talijanske riječi istoga etimona *marcaggio*, *marcatura* i *marchio*.

⁷² Usp. također hrv. *tuš* – tal. *doccia*; hrv. *lafet* – tal. *affusto* (§ 2.2.11.).

⁷³ Ivirovi su nazivi engl. *learner invented pairs* (IVIR₂ 123) i hrv. *izmišljeni parovi* (IVIR₃ 117).

⁷⁴ Ovu proširenu koncepciju lažnih parova, koja se iz praktičnih razloga nameće kad proučavamo leksičke interferencije, nalazimo u IVIR₁ 156; MULJAČIĆ₂; MULJAČIĆ₃; MULJAČIĆ₆ (usp. ovdje bilj. 7); JERNEJ₂; JERNEJ₃.

4. Različito značenje – etimološke i slučajne istozvučnice

4.1. Utvrdili smo da se izraz hrvatske riječi može ponešto razlikovati od talijanske zbog toga što smo je mi preuzeli iz njemačkoga. Vrlo često zbog njemačkoga se posredovanja riječi razlikuju i značenjem. Govoreći o sličnom glasovnom i morfološkom obliku talijanskih i hrvatskih riječi, uz nekoliko smo se primjera osvrnuli na značenjsku stranu. Francuski naziv *faux amis* stvoren je upravo za sličnozvučnice različitoga značenja. U prvim studijama posvećenim toj vrsti leksičkih interferencija, počevši od Kœsslera i Derocquignya, »on pense surtout aux faux amis qui n'ont aucun des sens de leurs vis-à-vis étymologiques« (VINAY/DARBELNET 71). No, valja reći da su znatno češći slučajevi kad se riječi podudaraju u barem jednom značenju, što znači da nisu potpuni, nego djelomični lažni parovi.

4.2. Osim riječi zajedničkoga podrijetla, koje postoje u različitim jezicima, a semantički se jedne od drugih udaljuju zato što doživljuju unutarjezične semantičke promjene, te onih kojima se značenje mijenja prigodom ili nakon prijelaza iz jednoga jezika u drugi, postoje i one koje možemo nazvati slučajnim istozvučnicama (tal. *omofoni casuali*, BONINO 175-176).⁷⁵ Valja istaknuti da je za funkcioniranje jezika nevažno imaju li istozvučnice i bliskozvučnice isto ili različito podrijetlo (usp. pogl. *Lažni parovi i etimologija*, § 2.).

Primjerice, talijanski anglizam *killer* 'plaćeni ubojica' i hrvatski germanizam *kiler* 'hladnjak automobila' (< njem. *Kühler*) (tal. ekvivalent *radiatore della macchina*) homofone su riječi potpuno različitoga podrijetla. I riječ *fuga* 'spoj između elemenata konstrukcije, kamenova ili pločica' (tal. *commettitura, fessura, giunto*) naš je germanizam (od njem. *Fuge* < srvnj. *vuoge*). Homofona je talijanskoj riječi *fuga*, glazbenom terminu koji se koristi i u hrvatskom (od lat. *fuga* 'bijeg'). Izraz hrvatske riječi *bista* f. (< njem. *Büste* f.) sličniji je talijanskom *busta* f., riječi različitoga etimona koja znači 'omotnica', nego svom

⁷⁵ WANDRUSZKA (str. 53) primjećuje: »Bekanntlich gibt es viele zufällige Gleichklänge zwischen den Sprachen«.

talijanskom ekvivalentu *busto* m. 'poprsje, bista', s kojim je etimološki povezana (tal. *busto* m. > fr. *buste* m. > njem. *Büste* f. > hrv. *bista* f.).⁷⁶ Talijanska riječ *regalo* 'dar' hispanizam je koji potječe od latinskoga *regalis* 'kraljevski' i nije ni u kakvoj etimološkoj vezi s njemačkim *Regal*, riječju koju smo preuzeli u hrvatski, te je danas najčešće rabimo u značenju 'komad pokućstva ili kombinacija više dijelova (ormara, polica itd.)' (ANIĆ₄ 1322). Talijanski nazivi za taj komad namještaja jesu *scaffale*, *mobile(da/per) soggiorno*, (*composto da*) *parete attrezzata*, *mobile da parete*, *composizione (da) soggiorno*.

4.2.1. Riječi koje su lažni parovi različite etimologije predstavljat će opasnost posebice ako spadaju u isto semantičko područje. Naime, u tome slučaju mogu se pojaviti u istome kontekstu pa ih je lako pobrkati. Takve su riječi talijanski pridjev *caldo* 'vruć' i njemački *kalt* 'hladan', te talijanska imenica *aceto* 'ocat' i španjolska *aceite* 'ulje'.⁷⁷

4.3. Za stalne umjerene vjetrove koji pušu od tropa prema ekvatoru u hrvatskom imamo naziv *pasati* m. pl., koji smo preuzeli iz njemačkoga. Riječ *Passat* m. u njemački je ušla iz nizozemskoga (*passaat*), a dalje podrijetlo nije sigurno (KLUGE₂ 684). WAHRIG₄ (str. 460) bilježi i stariji oblik: »aus ndrl. *passaat(wind)*, älter *passade(wind)* 'Passagewind, guter Wind für die Überfahrt'«. DUDEN₂ (str. 514) također tumači da nizozemska riječ možda potječe od *passade wind* 'Wind, der für die Überfahrt' (zur See) günstig ist', a kao mogući predložak navodi španjolski **viento de pasada* istoga značenja (tj. 'vjetar za prolaz').

Premda *pasat* zvuči kao da bi to mogla biti i talijanska riječ, ispravan talijanski termin nije **passato* (sg.) ili **passati* (pl.), nego *aliseo* (< fr. *alisé*), u množini *alisei*. Možemo zaključiti da je talijanska imenica *passato* (part. prošli od *passare*), kojoj je osnovno značenje 'prošlost', lažni par hrvatskoga germanizma *pasat*, nejasne dalje etimologije.

⁷⁶ Obje talijanske riječi (*busta* i *busto*) zabilježene su u rječniku njemačko-talijanskih lažnih parova MILAN/SÜNKEL (str. 33-34).

⁷⁷ WANDRUSZKA (str. 54) u vezi s navedenim primjerima upozorava: »Gefährlich werden solche Homonymien erst, wenn diese oft rein zufällig gleichklingenden Wörter in demselben Bedeutungsfeld aufeinandertreffen«. Za etimologiju tal. *caldo*, njem. *kalt*, tal. *aceto* i šp. *aceite* usp. poglavlje *Lažni parovi i etimologija*, §§2.5., 2.7. i bilj. 16.

4.4. Germanizam *sako* (< njem. *Sakko*) naziv je za kratak muški kaput ili gornji dio muškog odijela ili ženskog kostima. Ova posuđenica može biti naglašena na predzadnjem slogu (*sākō*), ali vrlo često joj je naglasak na kraju (*sakō*), kao u austrijskom njemačkom (SPALATIN 685; ÖW 529).⁷⁸

Prilično je uvriježeno mišljenje da je njemačka riječ *Sakko* prilagodba talijanske *sacco* 'vreća' (KLAJČ 1186; KLUGE₂ 780; WAHRIG₄ 537), no priklanjamo se tumačenju da je posrijedi talijanizacija njemačke riječi *Sack*.⁷⁹ DUDEN₂ (str. 609) potkrjepljuje taj stav podatkom: »Schon vorher nannte man einen modischen, nicht auf Taille gearbeiteten, sondern gleichsam sackförmig geschnittenen Männerrock "Sack" nach dem Vorbild von gleichbed. engl. *sack*«. Sudeći po izgovoru, izvor riječi mogao bi biti engleski *sack-coat* (GLUHAK 538).

Dodajmo na kraju da njemački *Sakko* i hrvatski *sako* potječu od istoga etimona kao njihov talijanski lažni par *sacco*.⁸⁰

4.5. Već smo spomenuli da naš glagol *karikirati* ('crtati karikaturu', tal. *caricaturare*) nije semantički ekvivalent talijanskoga *caricare* ('natovariti'), premda od njega potječe (tal. *caricare* > njem. *karikieren* > hrv. *karikirati*). Hrvatska riječ *karika* ('sastavni dio lanca, prsten, obruč', tal. *anello di catena, cerchio metallico, ghiera*) jest hungarizam (SKOK II, 51), koji je pukim slučajem istozvučnica talijanskoga *carica* ('služba, položaj; čast; punjenje, naboj; juriš'), izvedenice od glagola *caricare*.

⁷⁸ EBNER (str. 270) ističe razliku u naglasku između austrijskog (i bavarskog) na zadnjem slogu i izgovora u Njemačkoj (D) i Švicarskoj (CH): »wird österr. (und bayr.) auf der letzten Silbe betont und ist Neutrum, in D CH meist Maskulinum mit Betonung auf der ersten Silbe«. Akcentuacija u hrvatskim rječnicima: KLAJČ (str. 1186) i Anić u izdanju iz 1994. (str. 916) imaju samo *sākō*, ANIĆ/GOLDSTEIN (str. 1125) i Anić u izdanju iz 2004. (str. 1364) u zagradi bilježe i akcentuaciju *sakō*. I GLUHAK (str. 538) bilježi da je vrlo čest izgovor *sakō*.

⁷⁹ Riječ *Sakko* jest »italienisierende Bildung des ausgehenden 19. Jh. zu *Sack* in der Bedeutung 'kurzer, modischer Männerrock ohne Taille, gleichsam sackförmig', nach dem Vorbild von amerik.-engl. *sack* 'lose sitzender Rock'« (WAHRIG₃ 1075). U njemačkim se trgovinama može ponegdje naići čak na grafiju *Sacco*.

⁸⁰ Njemačka riječ *Sack* »beruht auf einer sehr frühen Entlehnung im Rahmen des römisch-germanischen Kaufhandels aus lat. *saccus* 'Sack'« (DUDEN₂ 607), a latinska je riječ grecizam semitskoga podrijetla.

4.6. Neosporno je da govornici nekoga jezika posjeduju »(par) etimološki instinkt«, te na temelju istozvučnosti ili sličnozvučnosti povezuju riječi različitoga podrijetla. Paretimološki povezujemo riječi vlastitoga, ali i drugih jezika.⁸¹ No, primjećujemo da su znatno češće zamke etimoloških lažnih parova. Usprkos semantičkoj divergenciji koju etimološki parovi doživljavaju u različitim jezicima, najčešće osjećamo da su semantički povezani. U hrvatskom su takve riječi često germanizmi i značenje im se slaže s njemačkim predlošcima.

Riječi istoga podrijetla katkad mogu potpuno semantički divergirati.⁸² No, valja imati na umu da je znatno teže otkriti razlike u značenju riječi koje se djelomično značenjski podudaraju, pa upravo zato i predstavljaju veću opasnost (usp. MARELLO 193). Pri tome ne smijemo zaboraviti da se stupanj semantičke bliskosti ne da precizno izmjeriti.⁸³

4.6.1. Vrlo se često kao primjer talijanizma navodi riječ *balerina* 'plesaćica baleta, članica plesnog ansambla' te se upućuje na parnjak *baletan* m. (ANIĆ/GOLDSTEIN 146). Općenito se smatra da su talijanski *ballerina* i hrvatski *balerina* semantički ekvivalenti.⁸⁴

No, značenje talijanske i hrvatske riječi nije isto. U talijanskom *ballerina* znači 'donna che balla, soprattutto per professione' (sin. *danzatrice*) (DISC 247). Izraz *ballerina di flamenco* ne može se na hrvatski prevesti kao **balerina flamenka*, nego kao *plesaćica flamenka*. I drugi nam primjeri pokazuju da talijanska i hrvatska riječ nisu pravi leksički par: tal. *ballerina di night*, *ballerina di avanspettacolo*, *ballerina di tango* (DE MAURO 247; ZINGARELLI₅ 199). Ekvivalent našoj riječi *balerina* u talijanskom može biti *ballerina classica* ili skraćeno *ballerina* kad se govori o baletu. Drugo značenje talijanske riječi jest 'donna che balla per diletto, spec. con abilità', te se na hrvatski prevodi također

⁸¹ Riječ je o paretimološkoj reinterpetaciji homonima kojom može nastati polisemna riječ (usp. § 2.6.4. i bilj. 65).

⁸² BOCH (str. III) primjećuje da ima talijanskih i francuskih riječi koje, »avendo imbroccato strade diverse, hanno assunto significati diversissimi se non addirittura contrapposti«.

⁸³ Bloomfieldova je misao koju prenosi ULLMANN₂ (str. 262): »il grado di prossimità dei significati non è soggetto a una misurazione precisa«.

⁸⁴ Usp. primjerice SAMARDŽIJA 56.

kao *plesačica*, odnosno *vješta* ili *dobra plesačica*. U tome značenju *Lei è una pessima ballerina* neće se prevesti na hrvatski kao **Ona je vrlo loša balerina*, nego *Ona je vrlo loša plesačica* ili *Ona vrlo loše pleše*.

Hrvatska riječ slaže se s francuskim talijanizmom *ballerine* 'danseuse de ballet' (*LAROUSSE*₃ 114) i s engleskim *ballerina* 'woman who is a ballet dancer' (*MERRIAM-WEBSTER* 94). Talijanska riječ *ballerina* i na engleski se prevodi kao *dancer* ili *good dancer*, a kad je riječ o baletu kao *ballerina*, *ballet dancer* (*SANSONI*₂ 1373). U njemačkom *Ballerina* najčešće znači 'Solotänzerin (beim Ballett)' (*KLUGE*₂ 88). Njemački leksikografi u pravilu ne primjećuju razliku u značenju u odnosu na talijansku riječ, te primjerice u Dudenovu rječniku stranih riječi čitamo da je njem. *Ballerina* ili rijetko *Ballerine* prilagođenica istoznačne talijanske riječi *ballerina*, izvedenice od *ballo* 'ples' (*DUDEN*₃ 178). Drugi navedeni njemački lik govori nam da je posrijedi posuđenica iz francuskoga.

Njemačkom *Balletttänzerin* ili *Ballerina* odgovara talijanski *ballerina classica* (*GIACOMA/KOLB* 1363). Hrvatska riječ *balerina* jest germanizam, a u našim primorskim govorima postoji talijanizam/mletacizam koji se semantički slaže sa svojim jezikom davateljem. Primjerice, u govoru Omišlja *balarina* 'plesačica', uz maskulinum *balarin* 'plesač' (*MAHULJA* 18), u dubrovačkom *balàrina* i *balàrin* (*BOJANIĆ/TRIVUNAC* 36). Navedeni likovi slijede mletački *balarin* m./*balarina* f., a bokeljski *balerin* 'plesač' (*LIPOVAC-RADULOVIĆ* 24) slaže se sa standardnim talijanskim likom *ballerino*.

5. Potpuni lažni parovi

Najprije ćemo navesti nekoliko primjera lažnih parova riječi kojima se značenje u hrvatskom i talijanskom u potpunosti razlikuje.

5.1. Hrvatski germanizam *papir* (usp. *SKOK* II, 602) ekvivalent je talijanskoga *carta*. Talijanski *papiro* ima potpuno različito značenje: to je naziv za biljku od koje je potekao metonimijski naziv za papir što

ga susrećemo u mnogim jezicima (fr. *papier*, njem. *Papier*, hrv. *papir*, engl. *paper*). Ekvivalent spomenute talijanske imenice jest hrv. *papirus* (usp. SPALATIN 597).

Dodajmo i jedan djelomični lažni par koji je povezan s navedenim primjerom. U talijanskom riječ *papirologia* označava samo disciplinu koja se bavi proučavanjem tekstova napisanih na papirusu (jednako i njem. *Papyrologie* 'Wissenschaft von den Papyri'). No, u hrvatskom osim toga značenja riječ *papirologija* često se javlja u razgovornom jeziku, gdje označuje sporo i nepotrebno administriranje (razg. pejor. 'nepotrebno stvaranje briga oko sređivanje papira i dokumenata koje traže administrativne formalnosti; birokracija, birokratiziranje', ANIĆ₄ 993).⁸⁵ U navedenom pejorativnom značenju ova je riječ zapravo tvorenica od *papir* (tal. *carta*) i sufiksoida *-logija*. Usp. također npr. (razgovorno) *mito* + *-logija* > *mitologija* 'davanje i primanje mita'.

5.2. Naša imenica *tinta* f. 'tekućina za pisanje perom; crnilo' posuđenica je iz njemačkoga (njem. *Tinte* f.), a talijanski joj je semantički ekvivalent *inchiostro* (usp. SPALATIN 761; MILAN/SÜNDEL 389). Njemačka riječ potječe od srednjovjekovnoga latinskog (*aqua*) *tincta* 'obojena voda'. Leksem *tincta* postankom je particip perfekta glagola *ting(u)ere* 'bojiti', ženskoga roda jer se slagao s imenicom *aqua* f. (usp. KLUGE₂ 917).

I u talijanskom postoji riječ *tinta*, koja nastavlja istu latinsku riječ i također je nastala poimeničenjem pridjeva, izvorno participa perfekta ženskoga roda, uz ispuštanje imenice *aqua* (usp. DISC 2765). No, ova talijanska riječ ima drugačije značenje. Na hrvatski se prevodi kao *boja*, a može imati i metaforičko značenje ('tratto, tono di un racconto').

5.3. U hrvatskom postoje alotropi *tapeta* i *tapet*, prvi ženskoga, a drugi muškoga roda. Germanizam *tapeta* 'presvlaka za zidove od papira, platna i sl.' (< njem. *Tapete* f. < lat. *tapetum*) potpuni je lažni par talijanskoga *tappeto*, a na talijanski se može prevesti kao *carta/drappo da parati* ili *tappezzeria*. Talijanski *tappeto* ekvivalent je hrvatskih riječi

⁸⁵ Usp. Bujasov prijevod hrv. riječi *papirologija* – engl. (*excessive*) *paperwork*, *red tape* (BUJAS 1932). U tome hrvatsko-engleskom rječniku zabilježeno je samo ovo značenje hrvatske riječi.

sag, prostirač, prostirka, ćilim, tapet, tepih. Talijanizam *tapet* 'prostirka za pod, tepih, sag' redovito se rabi u našim primorskim govorima (usp. npr. PETRIĆ 355).

U talijanskom, njemačkom i hrvatskom postoji isti metaforičan izraz: tal. *mettere sul tappeto* – njem. *aufs Tapet bringen* – hrv. *staviti na tapet*. Taj frazem potječe od francuskoga *mettre (une affaire, une question) sur le tapis* ('la faire venir en discussion', ROBERT₁ 1922).⁸⁶ QUARTU (str. 517) tumači da talijanski *mettere sul tappeto* »deriva dal linguaggio dei giocatori, che sul *tappeto* del tavolo da gioco depongono le carte«. Njemačka riječ *Tapet* (< fr. *tapis*), koja se danas javlja samo u izrazima *aufs Tapet bringen* (hrv. *staviti na tapet*), *aufs Tapet kommen* (hrv. *doći na tapet*) (HNJ 1674), objašnjava se kao 'Bespannung von Konferenztischen' (WAHRIG₃ 1236). KLUGE₂ (str. 906) objašnjava nastanak frazema: »etwas aufs Tapet bringen 'zur Sprache bringen' (eigentlich: 'auf den Konferenztisch bringen')«.

Kako se *tapet* (u značenju 'prostirka za stol u sobi za sjednice') rabi samo u frazemima, hrvatski rječnici najčešće ne bilježe to značenje (usp. ANIĆ₂ 1054; ANIĆ₄ 1572; HER 1307; ANIĆ/GOLDSTEIN 1261; BUJAS 1460). Osim navedenoga frazema (*staviti na tapet* 'postaviti kao problem, uzeti u razmatranje'), posebno je čest *biti na tapetu* 'biti na udaru, biti meta napada (ob. verbalnih)' (ANIĆ₄ 1572). Za razliku od većine drugih leksikografa, Klaić u svoj rječnik uvrštava značenje koje objašnjava spomenute metaforične frazeme (*tapet* 'stolni prostirač u sobi za sjednice', KLAJČ 1327), također GLUHAK (str. 622) 'stolni pokrivač u sobi za sjednice', a DEANOVIĆ/JERNEJ₁ (str. 946) navodi ekvivalent hrv. *tapet* – tal. *tappeto (da tavola)*.

5.3.1. Naša riječ *tapiserija* jest germanizam i semantički odgovara njemačkom galicizmu *Tapiserie* (< fr. *tapisserie*) u značenju 'Wandteppich' (hrv. *zidni sag*) (usp. WAHRIG₄ 589; HNJ 1674). *Tapiserija* je lažni par već navedene talijanske riječi *tappezzeria* 'tapeta od

⁸⁶ U vezi s talijanskim *mettere sul tappeto* MIGLIORINI/BALDELLI (str. 212) objašnjava da je riječ o kalku francuskoga izraza koji je u talijanskom zabilježen u 17. stoljeću. Isto vrijedi i za njemački (usp. DUDEN₂ 736). Za inačice hrvatskoga frazema usp. HNJF 589.

tkanine; tkanina za presvlačenje namještaja'. Na talijanski se prevodi kao *arazzo*.

U hrvatskom postoji i glagol *tapecirati*. Prema Klaićevu rječniku *tapecirati* je isto što i *tapetirati* 'obložiti zidove tkaninom ili papirom' (KLAJČ 1327). Po našem saznanju, to danas nije uobičajeno značenje navedenoga glagola. I drugi rječnici bilježe drugačije značenje, ali se u potpunosti međusobno ne slažu. Glagol *tapecirati* preuzeli smo iz austrijskog njemačkog, gdje *tapezieren* znači 'presvući namještaj tkaninom' (*mit einem neuen Stoff beziehen (Sofa u. a.)*, DUDEN₃ 1328; ÖW 597).⁸⁷ SPALATIN (str. 755) navodi da, prema austrijskom značenju, i hrvatski glagol znači 'novim štoфом obložiti polsternirano pokućstvo'. Ovo značenje, kao i značenje koje smo prenijeli iz Klaićeva rječnika, može se izraziti talijanskim glagolom *tapezzare* ('rivestire pareti o mobili con tappezzeria di stoffa o carta': *tapezzare il salotto, un divano*, ZINGARELLI₅ 1845).

No, Anić navodi drugačije značenje: 'zamijeniti/zamjenjivati opruge, presvući/presvlačiti pokućstvo tkaninom, kožom i sl.; tapetirati', a s natuknice *tapetirati* šalje na *tapecirati* (ANIĆ₄ 1572), što znači da su sinonimi, ali ne sa značenjem koje je naveo Klaić. Dodali bismo da, premda se najčešće *tapecira* stari namještaj (tj. stavlja se novi *tapecirung*), ne mora uvijek biti tako, a kad je riječ o promjeni, vrlo se često rabi glagol *pretapecirati*. Osim toga, nisu uvijek u pitanju opruge, jer regionalizam *tapecirung* označava oblogu na pokućstvu, zidovima, unutrašnjosti vozila i sl. od raznih materijala (kožna, platnena presvlaka, plastika, opruge i sl.) u svrhu komfora i ukrašavanja (ANIĆ/GOLDSTEIN 1261). U ovome značenju *tapecirati*⁸⁸ možemo prevesti na talijanski glagolom *imbottire* ('riempire di lana, crine, gommapiuma, ovatta o altro materiale adatto, vari oggetti o indumenti, per renderli

⁸⁷ EBNER (str. 321) upozorava da u austrijskom glagol *tapezieren* znači '(Möbel) mit Stoff überziehen', dok u njemačkom znači 'Wände mit Tapeten bekleben'.

⁸⁸ SPALATIN (str. 628) u ovome značenju navodi glagol *polsternirati* (< njem. *polstern*), za koji kaže da ga ne navode hrv. rječnici »iako se ona u životu javlja i nema joj još dobre domaće zamjene«, te dodaje da ne postoji nj. **polsternieren*. Prenosimo primjere: hrv. *polsternirati vrata* – tal. *imbottire la porta*; hrv. *polsternirana stolica* – tal. *sedia imbottita*. No, umjesto toga glagola danas se u navedenom značenju rabi upravo *tapecirati*.

più soffici o più caldi', ZINGARELLI₅ 848): npr. hrv. *tapecirati naslonjač* – tal. *imbottire una poltrona*.⁸⁹

5.4. Talijanska riječ *firma* u 18. je stoljeću kao ekonomski naziv ušla u njemački (njem. *Firma* 'Betrieb, Unternehmen', DUDEN₂ 189). Stoljeće kasnije nalazimo je i u Hrvatskoj (JERNEJ₁ 62).⁹⁰ Isti je talijanizam ušao i u engleski (engl. *firm* < tal. *firma* 'signature, hence title of a business', WEBSTER'S NEW 526), gdje je *firm* sinonim riječi *business, company*. Zatim je engleska riječ ušla u francuski (fr. *firme* 'entreprise industrielle ou commerciale telle qu'elle est désignée sous un nom patronymique, une raison sociale', par ext. *établissement, maison*, ROBERT₁ 787). Usprkos tome što se uporaba talijanskoga ekonomskog naziva proširila u druge jezike, riječ *firma* u tome se značenju u talijanskom više ne koristi. Mogući talijanski ekvivalenti naše imenice *firma* jesu *ditta, casa (di commercio), azienda, impresa*.⁹¹

Hrvatski homonim *firma*₂ regionalni je naziv za sakrament potvrde ili krizme. Ekvivalent je njemačkoga *Firmung*. Za bavarski je zabilježeno *Firm* f. 'id.' (SCHMALLER 756; PIŠKOREC 160). Taj se oblik pojavljuje u tvorenicama: npr. u složenici *Firmpate* (austr. *Firmgöd*, EBNER 109) 'krizmani kum' i u izvedenici *Firmling* 'krizmanik'. Hrvatska riječ *firma* na talijanski se prevodi kao *cresima, confermazione* (DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 187; usp. SKOK I, 512). Glagol *firmati* 'podijeliti sakrament potvrde, krizmati' odgovara njemačkom *firmen*, a na talijanski se prevodi kao *cresimare* (SANSONI₁ I, 218). Povratni glagol *firmati se* 'primiti sakrament potvrde, krizmati se' prevodi se kao *cresimarsi, ricevere la cresima*.⁹²

⁸⁹ Bujas precizno navodi engleske ekvivalente: *upholster*; (vrata) *pad*, (nanovo) *re-cover*. Prema rječniku *KDICTIONARIES* (s. v.) *tapecirati* može značiti isto što i engl. *stuff* 'to fill the skin of (a dead animal or bird) to preserve the appearance it had when alive', npr. *They stuffed the golden eagle* (tj. tada je *tapecirati* sinonim glagola *nadijevati, napuniti*); drugi engleski ekvivalent jest *upholster* 'to fit (seats) with springs, stuffing, covers etc.', npr. *He upholstered the chair*.

⁹⁰ Zatim je ista riječ ušla i u srpski (JERNEJ₁ 62).

⁹¹ Usp. SANSONI₁ I, 218; SPALATIN 377-378. BROWNE/MENDES/NATALI (str. 107) prevode engl. *firm* na talijanski kao *ditta, associazione, società*. I španjolski *firma* značenjem se razlikuje od homofone talijanske riječi, te se na talijanski prevodi kao *ditta* (SAŃE/SCHEPISI 42).

⁹² Tal. *cresimarsi* prevodi se na njemački kao *gefirmt werden* (GIACOMA/KOLB 1511).

5.5. Naša riječ *statist* (u kazalištu) jest germanizam i semantički se slaže sa svojim njemačkim predloškom (MULJAČIĆ, 45; za njemački usp. WAHRIG₃, 1194). Talijanski je ekvivalent *comparsa*, a tal. *statista* ima sasvim različito značenje ('uomo di stato', hrv. *državnik*). Glagol *statirati* na talijanski se prevodi izrazom *fare la comparsa*. Hrvatski *statist* i talijanski *comparsa* mogu se koristiti u prenesenom značenju ('onaj koji je pasivno prisutan u čemu, onaj koji služi samo da se zadovolji forma', tal. *persona di scarso rilievo*), što vrijedi i za glagol *statirati* i njegov talijanski ekvivalent *fare la comparsa*.

5.6. Hrvatska riječ *šal* semantički se slaže sa svojim njemačkim predloškom *Schal* (< engl. *shawl*), jer označava dug i uzak odjevni predmet od vune, svile i sl. koji se nosi oko vrata. U talijanskom mu odgovara riječ *sciarpa* (usp. MILAN/SÜNKEL 332) jer je talijanski *scialle* (< fr. *châle*, HOPE 521) drugačijega značenja ('indumento femminile di tessuto o di maglia di forma rettangolare, triangolare o circolare, che si indossa ripiegato sulle spalle e incrociato sul petto', DISC 2385).⁹³ Talijanska riječ *scialle* na hrvatski se može prevesti kao (*velika*) *marama* (usp. DEANOVIĆ/JERNEJ₂, 826). Na njemačkom je to *Schultertuch* ili *Umschlag(e)tuch* (GIACOMA/KOLB 2142), što HNŹ (str. 1768) prevodi kao *veliki rubac, marama koja se nosi preko ramena*.

5.7. Hrvatski germanizam *pepita* označava tkaninu karakterističnog uzorka koji se sastoji od izmjeničnih tamnijih i svjetlijih nepravilnih kvadratića (< njem. *Pepita* 'kleines Hahnentrittmuster; Stoff in diesem Muster', WAHRIG₃, 965). Riječ je o deonimskom nazivu jer je uzorak dobio ime po jednoj španjolskoj plesačici (»nach einer span. Tänzerin aus der Zeit des Biedermeiers«, *ib.*). SPALATIN (str. 613) objašnjava da ime plesačice odgovara hrvatskom *Josipa*. Kako *pepita* uzorak podsjeća na trag kokošnjih nogu, odgovarajući francuski naziv jest *pied-de-poule* m., a koristi se i u talijanskom (DISC 1916).⁹⁴

⁹³ Suvremeno značenje engleskoga *shawl* slaže se s talijanskim *scialle* (usp. WEBSTER'S NEW 1310). Njemačka riječ *Schal*/hrv. *šal* na engleski se prevodi kao *scarf* (usp. MUHVIĆ-DIMANOVSKI 461).

⁹⁴ Usp. njem. *Hahnentrittmuster*, sinonim riječi *Pepita*. Fr. *pied-de-poule* m., također kao pridjev: npr. *un petit manteau ... en lainage pied-de-poule moutarde* (ROBERT₁, 1433). U hrvatskom je *pepita* nesklonjiv pridjev (hrv. *pepita tkanina* – it. *tessuto pied-de-poule*, DEANOVIĆ/JERNEJ₁, 583).

Za razliku od navedenoga deonimika, koji se temelji na metonimiji, u talijanskom postoji homofona riječ, hispanizam koji označava malu količinu dragocjenoga metala u obliku zrna ili grumena, npr. *pepita d'oro*, *pepita di platino*. Osnovno značenje španjolske riječi *pepita* jest 'sjemenka' (MIGLIORINI/DURO 407).⁹⁵ Značenje 'krupnije zrno ili grumen čistog zlata' navodi se kao prvo pod natuknicom *pepita* u Klaićevu rječniku (KLAJČ 1029) i u ANIĆ/GOLDSTEIN (str. 978), dok se drugo značenje odnosi na uzorak tkanine. No, u rječniku ANIĆ/GOLDSTEIN na početku navedena gramatička odrednica *ž indekl.* – ispravna je samo kad je riječ o deonimiku ('pied-de-poule'). Dakle, *pepita*₁ ('zrno zlata') i *pepita*₂ ('uzorak ili tkanina') homonimne su riječi različite etimologije. Uzmemo li u obzir značenja *pepita*₁ i *pepita*₂ u odnosu na talijansku homofonu riječ, prepoznamo hrvatsko-talijanski djelomični lažni par koji je podudaran samo u značenju 'zrno zlata'.

5.8. Riječ *kantina* naš je germanizam (< njem. *Kantine* 'Küche u. Speiseraum in Betrieben, Kasernen u. Ä., in dem oft auch Lebensmittel verkauft werden', WAHRIG₃ 712). Nije istoznačna talijanskome *cantina* 'podrum', premda je izvorno talijanska riječ (njem. *Kantine* < fr. *cantine* < tal. *cantina*, DUDEN₂ 326). U značenju 'prostor u kojemu se poslužuju jednostavna jela i pića (u tvornicama, javnim ustanovama)' na talijanski se može prevesti s *mensa*.

Za razliku od talijanskoga *cantina*, francuski talijanizam pravi je par hrvatske riječi *kantina*. Naime, talijanska je riječ u francuskom dobila drugo značenje (fr. *cantine* 'établissement où l'on sert à manger, à boire aux personnes d'une collectivité' < tal. *cantina* 'cave', ROBERT₁ 247). Španjolska riječ *cantina* pokriva značenje talijanske riječi (»quel locale, interrato o seminterrato, fresco, adibito alla conservazione familiare del vino, e, per estensione, ogni rispostiglio o stanza interrata o seminterrata di un edificio«, SAÑE/SCHEPISI 20), ali osim toga ima i značenje talijanskoga *mensa* o kojemu smo govorili (dakle, hrvatskoga *kantina*/njemačkoga *Kantine*).

⁹⁵ SÁNCHEZ (str. 1583): šp. *pepita* 1. 'semilla de las frutas carnosas, como la pera, manzana, naranja, etc., o de hortalizas como el tomate, pimiento, etc.'; 2. 'pequeña cantidad de metal noble, como el oro, o de otro mineral, que se encuentra por lo general en las tierras de aluvión'.

5.9. Naziv za dio građevine koji je izdvojen kao zasebno krilo zgrade u hrvatskom je germanizam *trakt* (*zgrade*). Na talijanski se može prevesti kao *ala* (*di un edificio*). Ista riječ u izrazu *probavni trakt* (< njem. *Verdauungstrakt*) odgovara talijanskom *tubo digerente* (usp. MILAN/SÜNKEL 392).

Talijanska imenica *tratto* ima više značenja pa se na hrvatski prevodi na različite načine: npr. *trzaj*, *potez*, *cрта*, *domet*, *dionica* (*puta*), *odlomak*, *ponašanje*. Javlja se u izrazima: npr. *un tratto di tempo* (hrv. *vremenski razmak*), *un tratto di carattere* (hrv. *karakterna crta*), *d'un tratto* (hrv. *najedanput*), *di tratto in tratto* (hrv. *s vremena na vrijeme*), a *tratto d'unione* naziv je za pravopisni znak, hrv. *spojnica*.

5.10. Naš je glagol *muzicirati* neprijelazan kao i njemački predložak *musizieren* ('gemeinsam Musik machen', WAHRIG₃ 897). Na talijanski se može prevesti izrazom *far* (*della musica*) ili glagolom *suonare* (usp. MILAN/SÜNKEL 179; GIACOMA/KOLB 673). Nasuprot tomu, talijanski *musicare* prijelazni je glagol (tal. sin. *mettere in musica*), npr. *musicare una poesia*. Na hrvatski se može prevesti glagolom *uglazbiti* (DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 590).

5.11. Glazbeni termin *sekundirati* 'pratiti u sviranju i pjevanju, pjevati drugi glas' naš je germanizam (< njem. *sekundieren*), a na talijanskom se može kazati *accompagnare* (npr. *nel canto a due voci*). U značenju 'biti posrednik i svjedok (tj. sekundant) jednoga od boraca u dvoboju', *sekundirati* se na talijanski prevodi izrazom *fare da padrino/secondo* (*in un duello*) (usp. DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 837). Glagol *sekundirati* u hrvatskom rjeđe može značiti i 'povlađivati', pa u tom slučaju odgovara talijanskom *secondare*. No, u talijanskom je rječniku glagol *secondare* označen kao knjiški (*letterario*, usp. DE MAURO 2385), a njegovi češći sinonimi jesu *agevolare*, *favorire*, *compiacere*, *assecondare*, kao što su znatno češći i hrvatski ekvivalenti *povlađivati* (*nekome u nečemu*), *pomagati*, *podupirati*, *ići nekome na ruku* (KLAJČIĆ 1207).

Dodajmo da se i rekcija našega glagola, *sekundirati nekome* (dativ), slaže s njemačkim predloškom (*sekundieren jmdm*), dok iza talijanskoga glagola dolazi izravni objekt, *secondare qualcuno* (usp. MILAN/SÜNKEL 335).

5.12. Naš glagol *agitirati* ne spada u prijelazne glagole, kao ni njegov njemački predložak *agitieren*. Značenje mu je 'raditi na pridobivanju ljudi za kakvu aktivnost (obično za uključivanje u organiziran politički rad, akciju i sl.) i na talijanski se ne može prevesti s *agitare*. Naime, ovaj je talijanski glagol prijelazan i znači 'tresti; uzbuditi' (tal. sin. *scuotere; eccitare*). Mogući ekvivalenti našega *agitirati* jesu tal. *fare propaganda, fare opera di agitazione politica, essere militante attivo di un gruppo politico* (usp. MULJAČIĆ₄ 282; MILAN/SÜNKEL 4).

5.13. Talijanski glagol *denunciare* i hrvatski germanizam *denuncirati* nemaju isto značenje. Na talijanskom se može kazati *denunciare un furto, una persona per un reato* (sin. *sporgere denuncia*), isto tako i *denunciare la perdita dei documenti alla polizia*, a poreznoj upravi prijavljuju se prihodi (tal. *denunciare i propri redditi* 'notificare, dichiarare'). Na hrvatskom se ne može kazati **denuncirati smrt* ili **denuncirati rođenje djeteta*, kako bi glasio prijevod hrvatskim homofonim glagolom talijanskih izraza *denunciare la morte, denunciare la nascita di un bambino*. U svim navedenim izrazima ekvivalent talijanskoga *denunciare* naš je glagol *prijaviti*. Talijanski *la denuncia dei redditi* jest *prijava poreza* (njem. *Steuererklärung*, CAIAZZA 47).

Hrvatski glagol *denuncirati* 'baviti se doušništvom, potkazati' (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 278), kao i njegov njemački predložak *denunzieren*, nije ekvivalent talijanskoga *denunciare* (= hrv. *prijaviti*), nego *denunciare* ili *accusare segretamente*. Imenicu *denuncijant* (sin. *potkazivač, doušnik*) (< njem. *Denunziant*) na talijanski treba prevesti kao *delatore*, a ne kao *denunciante* ili *denunciatore*, jer je značenje ovih talijanskih imenica 'osoba koja prijavljuje' ('chi fa una denuncia', DISC 689; usp. također MILAN/SÜNKEL 39), u skladu s neutralnim značenjem glagola *denunciare*, od kojega su izvedene.

Dodajmo da je talijanski *denunciare* 'prijaviti' (sin. *fare una dichiarazione*) lažni par i francuskoga *dénoncer*. Na francuski se prevodi glagolom *déclarer*. Analogno tome, talijanski *denuncia* 'prijava' (sin. *dichiarazione*) nije *dénonciation*, nego *déclaration*: tal. *denuncia di decesso, denuncia dei redditi* – fr. *déclaration de décès, déclaration des revenus* (BOCH 56).

Španjolski se slaže s talijanskim, pa tako španjolskom *denunciar* odgovara njemački *anzeigen, melden, publik machen* (odnosno hrvatski *prijaviti, objaviti*), a njemačkom glagolu *denunzieren* (odnosno hrvatskom *denuncirati*) odgovara španjolski glagol *delatar* (STUCKENBERGER 36-37).

5.14. Talijanski glagol *ospitare* i njemački *hospitieren* (> hrv. *hospitirati*) potječu od latinskoga *hospitare, hospitari* (denom. od *hospes* 'gost'). Polazeći od istoga etimona jezici su došli do značenja koji je u neku ruku suprotan. U talijanskom glagol *ospitare* znači 'primiti koga u goste ili na stan' (tal. *accogliere qualcuno come ospite*), dok je značenje njemačkoga *hospitieren* 'als Gast am Unterricht teilnehmen (bes. als Studienreferendar): als Gast Vorlesungen hören' (WAHRIG₃ 660). Hrvatski *hospitirati* također znači 'prisustvovati, obično kao student, nastavi koju održava iskusniji nastavnik (mentor), radi stjecanja pedagoških iskustava i znanja'. U njemačko-talijanskom Sansonijevu rječniku njem. *hospitieren* preveden je kao *assistere in qualità di uditore* (SANSONI₁ II, 332). Moglo bi se kazati i *assistere a lezioni pratiche*. Izraz *far tirocinio didattico* ima šire značenje, koje obuhvaća i tu fazu stjecanja pedagoških iskustava jer *tirocinio didattico* sastoji se u pohađanju praktične nastave i pripremana za održavanje nastave (usp. DISC 2770). GIACOMA/KOLB (str. 501) prevodi njemački *hospitieren* kao *fare uno stage*, a za izraz *bei einem Chemielehrer im Unterricht hospitieren* predlaže talijanski prijevod *assistere come praticante alle lezioni di un insegnante di chimica*.

5.15. Tuđica *blitz* ušla je u talijanski jezik iz engleskoga kao skraćunica od *Blitzkrieg* (MILAN/SÜNKEL 28).⁹⁶ U značenju njemačke složenice danas se u talijanskom rabi samo prevedenica *guerra-lampo* (MARELLO 33), također hrv. *munjeviti rat*. Riječ *blitz* u talijanskom označuje samo brzu i neočekivanu vojnu ili policijsku akciju: npr. *i blitz contro la mafia; i blitz della polizia* (hrv. *blic-akcija, brza akcija*).

⁹⁶ U talijanskom često prepoznajemo elipsu u posuđenicama: tal. *blitz*, od njem. *Blitzkrieg* (usp. MARELLO II6). No, u ovom je slučaju do elipse došlo u engleskom. Zanimljivo je da se u engleskom jeziku *blitz* ('attacco spietato', BROWNE/MENDES/NATALI 25; 'an intensive campaign or attack', MERRIAM-WEBSTER 133) može odnositi na bilo što, »dal rispondere a della corrispondenza arretrata al ripulire una soffitta da cima a fondo« (BROWNE/MENDES/NATALI l. c.).

U hrvatskom je *blic* usvojenica iz njemačkoga, regionalizam koji ima značenje 'munja, grom; bljesak, sijevanje, sjaj' (tal. *fulmine; lampo*). Osim toga, germanizam *blic* tehnički je naziv za dodatak fotoaparatu koji proizvodi svjetlost za snimanje pri slabijoj svjetlosti (ANIĆ₄ 92). Sinonimi su joj *bljeskalica* ili *fleš*, anglizam koji postoji i u talijanskom (tal. *flash* 'dispositivo per fotografare al buio o in condizioni di illuminazione precaria', DISC 974).

5.16. Njemačka riječ *Caravan* m. ušla je u hrvatski (*karavan*), gdje označuje automobil posebne konstrukcije, koji ima proširenje na prostoru zadnjih mjesta za sjedenje ili iza njih (ANIĆ₂ 342; ANIĆ/GOLDSTEIN 652).⁹⁷ Premda njemačka riječ potječe od talijanske (njem. *Caravan* < engl. *caravan* < tal. *caravana*, DUDEN₃ 239), na talijanski se njome ne može prevesti, nego kao *auto in versione familiare*, odnosno, kraće, poimeničenim pridjevom *la familiare*, ili engleskom sintagmom *la station wagon*.

Dodajmo da u suvremenim njemačkim rječnicima nalazimo drugačije značenje anglicizma *Caravan*. WAHRIG₃ (str. 312) navodi 'Kombiwagen', 'Wohnwagen als Autoanhänger'. U hrvatskom se za prvo značenje rabi skraćenica njemačke riječi, *kombi*, a za drugo značenje HNY (str. 301) predlaže *karavan, kamp-kućica*. Kao što vidimo, i u hrvatskom *karavan* ne označuje samo tip automobila koji smo na početku naveli, nego može značiti isto što i engleska riječ. Ovo drugo značenje dodano je u novijem izdanju Anićeva rječnika: 'prikolica za stanovanje koju vuče automobil' (ANIĆ₄ 553).

Njemački *Caravan* u značenju 'kamp-prikolica' odgovara engleskom *caravan* i talijanskom galicizmu *roulotte*. I u talijanskom postoji anglizam *caravan*, kojemu je, za razliku od njemačkoga, jedino značenje 'kamp-prikolica' (usp. SANSONI, I, 121; GIACOMA/KOLB 245). Naime, u talijanskom je *caravan* m. noviji naziv za prikolicu za stanovanje (tal. *rimorchio attrezzato ad abitazione*), sinonim galicizma *roulotte* f. (DISC 396). Čak ga pomalo istiskuje, premda je

⁹⁷ MUHVIĆ-DIMANOVSKI (str. 461) objašnjava kako je njem. *Caravan* pseudoanglizam, vjerojatno potječe od naziva za Opel-Caravan, a gotov pseudoanglizam preuzet je u hrvatski jer su automobili marke Opel u Hrvatskoj bili vrlo česti.

roulotte integriran toliko da se od njega izvode i nove riječi, primjerice *roulottista* (usp. MORGANA 717).

U talijanskom svojevremeno nije uspio pokušaj zamjene navedenoga galicizma riječju *carovana* ('karavana') kao kalkom engleskoga naziva (RANDO 26). Datacija je francuske posuđenice 1911., a anglizam *caravan* u talijanskom je zabilježen 1965. (DE MAURO 2252, 389). Dakle, nije uspio semantički kalk, ali je uspjela posudba. U hrvatskom je uobičajeni naziv *kamp-kućica* ili *kamp-prikolica*, ali je također prihvaćen i anglizam, što znači da se hrvatski *karavan* u tome značenju slaže s talijanskim *caravan*. To je ujedno značenje u kojemu konvergiraju engleska, njemačka, hrvatska i talijanska riječ.

6. Djelomični lažni parovi

Spomenut ćemo samo nekoliko primjera djelomičnih hrvatsko-talijanskih lažnih parova. Njemački kao jezik davatelj odredio je značenje hrvatske riječi, te se ona djelomično semantički razlikuje od talijanske.

6.1. Hrvatska riječ *vaza*, kao i njezin njemački predložak *Vase* (usp. § 2.2.3.), samo je naziv za posudu koja ima ukrasnu namjenu. Služi za držanje ubranoga cvijeća, a često je i sama umjetnički oblikovana (ANIĆ₄ 1719; MILAN/SÜNDEL 402-403). Talijanska riječ *vaso* osim toga značenja ima i brojna druga, te se prevodi na hrvatski kao *posuda*, *sud*, *lonac*, *staklenka*, *vaza*.⁹⁸ Stručni izraz koji se koristi u fizici, tal. *vasi comunicanti*, na hrvatskom glasi *spojene posude*, a talijanskom *vaso sanguigno* odgovara hrvatski *krvna žila*. Talijanski *vaso di Pandora*

⁹⁸ Za splitski čakavski govor zabilježen je talijanizam *vaz* u značenju 'sud, posuda' (GAČIĆ₂ 153). No, Gačić navodi da njezini ispitanici, rođeni početkom 20. stoljeća, govore starijim tipom velovaroškoga govora (GAČIĆ₁ 112; GAČIĆ₃ 6-7). Danas u splitskome govoru (usp. MAGNER/JUTRONIĆ 190), kao i u govoru Ōmiša, *vaz* ima značenje 'limena posuda, limenka' (tal. *recipiente* o *scatola di latta*). Rječnik ANIĆ/GOLDSTEIN (str. 1355) bilježi ovaj talijanizam (*reg. razg.*): 1. 'limena posudica, ob. ambalaža konzerve', 2. 'posuda s poklopcem u kojoj se drže šećer i slične namirnice; piksa'.

prevodimo kao *Pandorina kutija*, što odgovara njemačkom *die Büchse der Pandora* (GIACOMA/KOLB 2334; HNJ 291).

6.2. Germanizam *salutirati* (< njem. *salutieren*) označuje samo pozdravljanje na vojnički način. Zbog toga, za razliku od talijanskoga *salutare*, koji znači općenito 'pozdravljati', značenje našega glagola je uže. Na talijanski se može prevesti kao *salutare (militarmente)*, *fare il saluto (militare)*, a to su ujedno ekvivalenti i njemačkoga glagola *salutieren* (usp. MILAN/SÜNKELE 329-330).

6.3. Njemačka riječ *Muster* n., koja je u hrvatskom prilagođena kao *muštra* f. (kolokv., sin. *uzorak*), stara je posuđenica iz talijanskoga (početak 15. stoljeća, tal. *mostra*, DUDEN₂ 477). No, talijanski *mostra* znači prije svega 'izložba'. Hrvatski se germanizam može na talijanski prevesti kao *campione, disegno, motivo*. Jedino značenje u kojemu se njem. *Muster* i hrv. *muštra* slažu s talijanskim *mostra* jest 'campione, saggio di mercanzia' (npr. *Mi portò varie mostre di panni*, PALAZZI 705),⁹⁹ ali ono danas više nije uobičajeno (odrednica *non com.* u DISC 1604).

6.4. Hrvatska je riječ *partija* germanizam (< njem. *Partei* i *Partie*, usp. SKOK II, 607; FRANOLIĆ₁ 142),¹⁰⁰ a njezinim različitim značenjima odgovaraju talijanske riječi *partito, partita, parte*. Najčešća bliskoznačnica u hrvatskom jest *stranka*. Dodajmo kako se u komunističkom poretku termin *partija* u apsolutnoj uporabi odnosio na komunističku partiju (tal. *partito comunista*). Njemačka riječ *Partei* ima isto značenje (MILAN/SÜNKELE 206): »*pol (nei regimi dittatoriali) partito (unico)*«. U tome značenju riječ *Partija* (s velikim početnim slovom) ima odrednicu *pov.*, što znači da je povijesni termin (usp. ANIĆ/GOLDSTEIN 963).¹⁰¹

⁹⁹ I u talijansko-njemačkom rječniku, kao ekvivalent talijanskoga *mostra*, u značenju 'uzorak' (tal. *campione*) navode se njemačke riječi *Muster, Probe*, npr. tal. *mostra di tessuto* – njem. *Stoffmuster* (SANSONI₁ II, 422).

¹⁰⁰ Za značenje ovih njemačkih galicizama usp. MILAN/SÜNKELE 206-207.

¹⁰¹ U povijesne termine spada i izvedenica *partijac*. U rječniku stranih riječi iz 1988. godine navedeno je značenje: »član komunističke partije, radi u jednoj od njenih organizacija, podčinjava se odlukama partije i plaća članarinu (danas zastaruje, jer je ime Komunističkoj partiji promijenjeno u *Savez komunista*)« (KLAČIĆ 1013).

Ista riječ (hrv. *partija*, tal. *partito*) rabi se i u hrvatskom i talijanskom u značenju 'osoba imovnog stanja i osobina poželjnih za stupanje u brak': hrv. *dobra partija* – tal. *un buon partito*.

Kao trgovački termin, germanizam *partija*, rjeđa istoznačnica uobičajene hrvatske riječi *pošiljka*, na talijanski se prevodi kao *partita* (tal. *partita di merce* – hrv. *partija robe*). Našem glazbenom nazivu *partija* (razg.) 'dio glazbenog djela koji izvodi jedan pjevač ili jedan instrument' odgovara talijanski *parte* f. (tal. *parte musicale* – hrv. *muzička partija*). U talijanskom je *partita* i športski termin, koji se ne može uvijek prevesti na hrvatski kao *partija*. To je moguće kad je riječ o šahu ili kartama: tal. *una partita di scacchi* – hrv. *partija šaha*; tal. *una partita di carte* – hrv. *partija karata*. Inače valja kazati *utakmica*: tal. *una partita di calcio* – hrv. *nogometna utakmica*; tal. *una partita di basket* – hrv. *košarkaška utakmica* (usp. njemački *eine Partie Schach*, *eine Partie Karten*, ali *ein Fußballspiel*, *ein Basketballspiel*).

6.5. Naša riječ *takt* (< njem. *Takt* m. < lat. *tactus*) samo se u prenesenom značenju ('osjećaj mjere, obazrivost') može prevesti talijanskim *tatto* (sin. *delicatezza*, *garbo*): hrv. *nemati takta* – tal. *non avere tatto*; hrv. *nedostatak takta*, *netaktičnost* – tal. *mancanza di tatto*. Hrvatski naziv za osjetilo dodira (tal. *tatto*) jest *opip*.

U drugim značenjima, u kojima se hrvatski podudara s njemačkim, u talijanskom se rabe različite riječi: *tempo*, *battuta*, *misura*. Primjerice: hrv. *udarati takt* – tal. *battere il tempo*; hrv. *otpjevati nekoliko taktova* – tal. *cantare alcune battute*. Izrazu *četverotaktni motor* (prevedenica njemačkoga *Viertaktmotor*) u talijanskom odgovara *motore a quattro tempi* (usp. MILAN/SÜNKEL 381).

6.6. Kao kazališni naziv, naš germanizam *kostim* odgovara talijanskomu *costume* (*teatrale*). Ali kad *kostim* označava žensko odijelo koje se sastoji od sakoa i suknje ili hlača, kao njemački *Kostüm*, talijanski ekvivalent mu je *tailleur*, *abito a giacca*, *completo femminile* (usp. MILAN/SÜNKEL 143; GIACOMA/KOLB 573). Nasuprot tomu, talijanski *costume* u izrazu *costume nazionale* na hrvatski treba prevesti kao *nošnja* (izraz *narodna nošnja*).

Glagol *kostimirati* 'obući u kostim' ima potpuno različito značenje od talijanskoga *costumare* 'običavati'. Povratni glagol *kostimirati se* (< njem. *sich kostümierten*) na talijanski se može prevesti kao *mettersi in costume, travestirsi, mascherarsi*.

6.7. Već navedena imenica *markizet* m. (usp. § 2.2.3) naziv je za rijetko tkanu prozirnu tkaninu od kamgarna, pamuka ili svile (ANIĆ/GOLDSTEIN 849). U talijanskom se ne prilagođeni galicizam *marquissette* f. odnosi na uporabu te tkanine za izradu zavjesa pa znači 'tipo di tessuto per tende' (MINI 176). Ova riječ ima u talijanskom još jedno značenje: 'tipo di tendina avvolgibile' (*ib.*). Dapače, *DISC* (str. 1494) kao prvo značenje navodi 'tenda per finestra', a kao drugo 'particolare tessuto trasparente per tende'.

6.8. Naš medicinski termin *opstipacija* ('zatvor, začepljenost, izostanak stolice') semantički se slaže s njemačkim *Obstipation* ('Stuhlverstopfung', WAHRIG₃ 935). U njemačkom i hrvatskom postoji i istoznačni latinizam, njem. *Konstipation*, hrv. *konstipacija*. U talijanskom pak postoji samo *costipazione* ili *costipamento* (sin. *stipsi, stitichezza*).

Osim spomenutoga značenja medicinskog naziva (tj. *costipazione intestinale*), tal. *costipazione* u svakodnevnom govoru znači 'jaka prehlada' (tal. sin. *forte raffreddore*). Česti su talijanski izrazi: *costipazione di testa, costipazione bronchiale* (usp. ZINGARELLI₅ 468; *DISC* 617). Ovaj talijanizam postoji i u našim primorskim govorima: primjerice, na Braču *koštipàt se* 'prehladiti se, nazepsti' (ŠIMUNOVIĆ 403).

6.9. Kao kinematografski termin, talijanski glagol *sincronizzare* znači 'savršeno vremenski uskladiti zvuk i sliku na filmu', a postoji i imenica *sincronizzazione*: npr. *sincronizzazione dei suoni e delle immagini* (usp. PALAZZI 1109; *DISC* 2499). U ovome značenju i u hrvatskom se koriste riječi *sinkronizirati* i *sinkronizacija*.

No, navedene hrvatske riječi semantički odgovaraju i talijanskim *doppiare* i *doppiaggio*. Naime, *sinkronizacija* znači 'u zvučnom filmu nasnimavanje prevedenih dijaloga na mjesto originalnoga' (ANIĆ₄ 1402). PALAZZI (str. 386) navodi da glagol *doppiare* znači 'modificare

la parte parlata di un film sonoro traducendola in altra lingua', a *DISC* (str. 795) podrobno objašnjava značenje imenice *doppiaggio* 'tecnica consistente nel registrare il parlato in un tempo successivo a quello della ripresa, usata sia per ottenere una migliore qualità del suono che per consentire la traduzione del film in lingue diverse dall'originale'. Dakle, u ovome značenju hrvatskom *sinkronizirati* odgovara talijanski *doppiare*: npr. hrv. *sinkronizirati američki film* – tal. *doppiare un film americano*. Hrvatski se i ovaj put slaže s njemačkim *synchronisieren*, *Synchronisation* (usp. WAHRIG₃ 1229; ANIĆ/GOLDSTEIN 1162). Dodajmo da se glagol *dublirati* 'dati svoj glas glumcu u filmu' (< njem. *dublieren*) na talijanski može prevesti izrazom *fare la controfigura di qcn.*, *fare da controfigura a qcn.* (*SANSONI*₁ I, 149).

6.10. Talijanska riječ *congiuntura* semantičkim je kalkom preuzela značenje njemačkoga ekonomskog termina *Konjunktur*, koji imamo i u hrvatskom (hrv. *konjunktura*). Česte su sintagme *alta* i *bassa congiuntura* – hrv. *visoka* i *niska konjunktura*. No, u talijanskom u apsolutnoj uporabi *congiuntura* znači 'periodo di recessione, di crisi': *affrontare, superare la congiuntura* (*DISC* 559).¹⁰² Za razliku od talijanske riječi, u hrvatskom se *konjunktura* odnosi na vrijeme dobrih prilika i lake probitačnosti (sin. *visoka konjunktura*, tal. *alta congiuntura*).¹⁰³

U tome pogledu hrvatska se riječ slaže s njemačkom jer *Konjunktur* može značiti isto što i *Hochkonjunktur*, te se *die Konjunktur ausnutzen* prevodi na talijanski kao *sfruttare la congiuntura alta* (*GIACOMA/KOLB* 561). Govoreći o lažnom paru njem. *Konjunktur* – tal. *congiuntura*, Milan i Sünkel navode ono što smo primijetili i u hrvatskom: »E qui è interessante notare come in tedesco la parola *Konjunktur* abbia una tendenza positiva significando non solo 'congiuntura', ma anche 'alta congiuntura', mentre in italiano, da qualche tempo a questa parte, si riscontra la tendenza opposta, cioè la voce *congiuntura* viene a significare di per sè anche 'bassa congiuntura', quindi un periodo

¹⁰² *Zingarelli Gigante* objašnjava ovo značenje: »Correntemente, bassa congiuntura e (*fig.*) periodo critico, difficile« (*ZINGARELLI*₄ 427). Primjer uporabe u ovome značenju: *a causa della c. i consumi si sono ridotti* (*ib.*).

¹⁰³ *Konjunktura* 'stjecaj povoljnih prilika' (*RJEČNIK MH/MS* II, 655), 'vrijeme dobrih prilika i lake probitačnosti' (*ANIĆ/GOLDSTEIN* 709). Usp. hrv. *iskoristiti konjunkturu* – njem. *die Konjunktur nutzen* – fr. *profiter de la conjoncture* – tal. *cogliere l'occasione* – engl. *utilize the favourable market* (*OER* 793).

economico sfavorevole, anche in senso figurato» (MILAN/SÜNDEL 132). Dakle, talijanska riječ *congiuntura* u rečenici *a causa della c. i consumi si sono ridotti*, koju navodi ZINGARELLI₄ (str. 427), neće se na hrvatski prevesti kao *konjunktura*, nego kao *niska konjunktura* ili kao *kriza*.

6.11. Za razliku od dosad navedenih hrvatskih riječi i pojedinih njihovih značenja koje smo preuzeli iz njemačkoga te se semantički slažu s njemačkim predlošcima, spomenut ćemo jedan talijanski germanizam kojega nema u hrvatskom. To je njemački pridjev *kolossal*, koji u talijanskom može imati funkciju pridjeva i imenice (MINI 157). Osim *kolossal*, postoji i grafija *colossal* (DISC 517). Imenica znači 'spettacolo o genere di film realizzato con grande impiego di mezzi e persone, monumentali messe in scena, effetti speciali ed un cast di attori di rilievo' (DISC 1351).¹⁰⁴ Njemačka riječ toga značenja jest složenica *Kolossalfilm* (DUDEN₁ 862), a *kolossal* je rezultat elipse. Na hrvatski se prevodi kao *spektakl*: npr. tal. "Dieci comandamenti" è un *kolossal* (ili un *filmone storico*) – hrv. »Deset zapovijedi« *povijesni je spektakl*. Našemu pridjevu *kolosalan* odgovaraju talijanski *colossale*, *gigantesco*, *grandioso*. No, u talijanskom je pridjev *colossale* dobio značenje koje nema hrvatski pridjev *kolosalan*: npr. u izrazu *un film colossale* 'fatto con impiego di enormi risorse' (DISC 517). Ovaj je izraz istoznačan već spomenutome talijanskom *kolossal* ili *filmone storico*.

7. Različita razina uporabe

Već smo dotakli pitanje različitih jezičnih registara i dijatopijskih varijeteta u kojima se pojavljuju istozvučne ili sličnozvučne riječi dvaju jezika. FÁBIÁN (str. 84) ubraja u djelomične lažne parove riječi

¹⁰⁴ Dok rječnik DISC (str. 1351) bilježi samo imenicu *kolossal*, ZINGARELLI₄ (str. 965) najprije navodi *kolossal* u funkciji pridjeva: 'detto di film, o spettacolo in genere, realizzato con grande impiego di mezzi e grande partecipazione di attori'. Prema Zingarellijevim rječnicima *colossal* m. jest novija posuđenica istoga značenja iz engleskoga (ZINGARELLI₄ 399; ZINGARELLI₅ 397). Sinonim joj je talijanski latinizam *colosso* m., dok je *kolossal* (pridjev i imenica) germanizam (ZINGARELLI₄ 965).

»in cui le differenze si manifestano nelle connotazioni diverse, nei valori stilistici differenti o in altre sfere d'uso«. Navest ćemo nekoliko primjera nepodudarnosti u razinama jezične uporabe u talijanskom i hrvatskom jeziku.

7.1. Njemački pridjev *kaput(t)* ili prilagođenica *caput* postoje u standardnom talijanskom jeziku (značenje 'finito, distrutto, rovinato, morto'), npr. *il governo è kaputt* (DISC 1348). Nasuprot tomu, u hrvatskom germanizam *kaput*, istoga značenja, spada u žargon (ANIĆ/GOLDSTEIN 650).

7.2. Za razliku od hrvatskoga regionalizma *štanga* 'metalna poluga, motka' (tal. *pertica, stanga*, DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 936), prilagođenice njemačkoga *Stange*, u talijanskom jeziku germanizam *stanga* (usp. ZINGARELLI₅ 1784) spada u standardni jezik (usp. i složenicu *reggistanga*, DISC 2168).

7.3. U hrvatskom je *špek* regionalizam (< njem. *Speck*), sinonim riječi *slanina*, a u talijanskom mu odgovara riječ *lardo* (DEANOVIĆ/JERNEJ₁ 935). Germanizam *speck* ili *Speck* riječ je standardnoga talijanskog jezika, a osim toga valja znati da se semantički specijalizirala te znači 'tipico prosciutto crudo tedesco e tirolese, disossato, salato e affumicato' (DISC 2580). *Speck* je karakterističan proizvod područja Alto Adige.

7.4. U tršćanskim, furlanskim i mletačkim rječnicima nalazimo brojne germanizme koji postoje s istim značenjem i u hrvatskom, na razini standardnoga jezika, kao kolokvijalizmi ili kao dijalektizmi. Primjerice, u standardni jezik spadaju posuđenice *vic* (< njem. *Witz* m.); *matura* (< njem. *Matura* f.); *plakat* (< njem. *Plakat* n.), *griz* (< njem. *Grieß* m.) i *tuš* m. (< njem. *Tusche* f.; usp. GLUHAK 646). U talijanskim dijalektima zabilježene su posuđenice iz njemačkoga: *viz* (tal. ekivalenti *arguzia, barzeletta*; usp. PINGUENTINI₁ 252; DORIA 789; ZOLLI 153; MIOTTO₁ 220; URSINI 163), *matura* (tal. *esame di maturità, maturità*; DORIA 368), *placato* (tal. *affisso, manifesto* - DORIA 477; MIOTTO₁ 156; URSINI 162; furl. *placat* NAZZI 1441), *gris* (tal. *semolino*; MIOTTO₁ 92; URSINI 163), *tus* (tal. *inchiostro di china* - DORIA 764; MIOTTO₁ 214;

NAZZI 1746; URSINI 162). U tršćanskom i mletačkom dijalektu (DORIA 764; MIOTTO₁ 214) postoji i homonim *tus*₂ (tal. *doccia*) (< njem. *Dusche*). Nasuprot tomu, u hrvatskom *tuš*₂ 'id.' spada u standardni jezik.¹⁰⁵

7.4.1. Posuđenica *šina* 'tračnica' (tal. *rotaia*) (< njem. *Schiene* f.) u hrvatskom spada u razgovorni jezik. Isti germanizam nalazimo i u talijanskim dijalektima: *sina* 'id.' u furlanskom, tršćanskom i mletačkom (ZOLLI 151; PINGUENTINI₁ 211; DORIA 631; PRATI 167; MIOTTO₁ 191; URSINI 166). Hrvatski razgovorni regionalizmi *šluk* 'gutljaj' (< njem. *Schluck* m.), *štruca* 'kruh izdužena oblika, hljeb' (< njem. dij. *Strutzen*, SCHNEEWEIS 32)¹⁰⁶ i *šajba* 'podložna pločica koja se stavlja ispod matice ili vijka' (< njem. *Scheibe* f.) odgovaraju talijanskim dijalektizmima *sluc* (tal. *sorso*, *sorsata* - PINGUENTINI₁ 214; DORIA 639; ZOLLI 153; MIOTTO₁ 192; URSINI 163; NAZZI 1623), *struza* (tal. *filone di pane* - PINGUENTINI₁ 228; DORIA 701; MIOTTO₁ 203; URSINI 163; furl. *struze* f. 'sfilatino' NAZZI 1680) i *saiba* (tal. *guarnizione di gomma*, *anello metallico* - MIOTTO₁ 174; URSINI 166). *Šmir* 'mast, mazivo, kolomaz' (< njem. *Schmiere* f.) naš je regionalizam, a *smir* postoji u furlanskom, tršćanskom i mletačkom (tal. *grasso*, *lubrificante* - ZOLLI 153; PINGUENTINI₁ 215; DORIA 644; MIOTTO₁ 193; URSINI 166; furl. *smîr* Nazzi 1627).

7.4.2. Hrvatskomu kolokvijalnom kulinarskom nazivu *kuglof* 'kolač od dizanoga tijesta okruglasta oblika sa šupljinom u sredini' (< austr. i južnonjem. *Gugelhupf*, EBNER 135) odgovara talijanski dijalektizam *cuguluf* (PINGUENTINI₁ 72; URSINI 163; DORIA 191) ili *cugluf* (DORIA 191; MIOTTO₁ 61).¹⁰⁷ Austrijska i južnonjemačka riječ jest *Gugelhupf* (HNJ 710). Nalazimo je u rječniku austrijskoga njemačkog

¹⁰⁵ Za etimologiju hrv. *tuš* / tal. dij. *tus* i tal. *doccia* usp. § 2.2.11.

¹⁰⁶ U bavarskom njemačkom *Strutzen* m. 'zylinderförmige, wulstige Masse (besonders bei Teig oder Brot)' (SAILER 140). Usp. austrijsku riječ *Strutz* 'länglicher Brotlaib' (WAHRIG₃ 1215, s. v. *Striezel*). U austrijskom je *Striezel* 'längliches Hefegebäck in Zopfform' (SCHIERER/ZAUNER 78). HNJ (str. 1649) bilježi kulinarski termin *Striezel* 'pletencia' (njem. reg.).

¹⁰⁷ DORIA (str. 191) objašnjava da je tršćanski germanizam prilagodba austrijskoga njemačkog *Kugelhupf* ili *Gugelhupf*, te da je iz tršćanskoga riječ ušla i u književni jezik (*cuguluf*, navedeno u C. Battisti / G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, Firenze 1950-1957). SCHNEEWEIS (str. 32) kao predložak hrvatskoga germanizma *kuglof* navodi njem. *Kugelhupf*. U našim primorskim govorima nalazimo talijanizam *kugluf* (npr. u govoru Omiša), koji se slaže s dalmatinskim mletačkim likom *cugluf*.

(ÖW 337). Podsjećamo da se u austrijskom izgovoru početni *g* obezvučuje, te se izgovara kao *k* (usp. § 2.2.11. i bilj. 38).

8. Različita frekvencija uporabe

Osim različite razine uporabe, važno je znati da neka riječ u jednom jeziku može biti uobičajenija nego u drugom. U hrvatskom su sinonimi često rezultat tronarječnoga prožimanja i kulturnih doticaja s drugim jezicima (TAFRA₂ 214).¹⁰⁸ Ako u hrvatskom postoji domaća riječ koja je istoznačna posuđenici, logično je da će se ta posuđenica manje rabiti nego kad domaće riječi ne bi bilo. Primjerice, *interesirati* i *zanimati*; *blic* i *bljeskalica* (tal. ekvivalent *flash*); *kostim* i *odijelo*, *odijelce* (tal. *tailleur*). Osim germanizma *tastatura*, u hrvatskom postoji u novije vrijeme znatno češći sinonim *tipkovnica*, a *klavijatura* označava samo tipke na glazbalima (ANIĆ/GOLDSTEIN 680, 1264). Talijanski medicinski termin *costipazione*, o kojemu smo govorili (§ 6.8.), u značenju 'zatvor, začepljenost, izostanak stolice' ima manju frekvenciju uporabe nego u hrvatskom *opstipacija*.

Rječnik *DISC* (str. 411) navodi *cartoteca* samo u značenju 'raccolta di carte geografiche'. Prema Spalatinovu tumačenju, u talijanskom je *cartoteca* rjeđa istoznačnica riječi *schedario* i *catalogo*, dok je hrvatski *kartoteka* u tome značenju uobičajen termin ('sistematizirana zbirka kartica koje sadrže stanovite podatke informativnog ili popisnog karaktera', SPALATIN 459).¹⁰⁹ Značenje hrvatske riječi *kartoteka* slaže se sa značenjem njemačkoga *Katalog* (MULJAČIĆ₃ 300). Ekvivalenti njemačkoga *Kartothek* ('Karten- oder Zettelkatalog, Kartei', ÖW 383) upravo su talijanske riječi *schedario*, *catalogo* (SANSONI₁ I, 365), a i hrvatski *kartoteka* prevedeno je kao *schedario* u rječniku DEANOVIĆ/JERNEJ₁ (str. 304).

¹⁰⁸ O čestom obliku sinonimije koju u hrvatskom čine aloglotemi i idioglotemi, u povijesnoj perspektivi usp. TAFRA₁ 335.

¹⁰⁹ Ovo značenje riječi *cartoteca* zabilježeno je kao drugo u ZINGARELLI₄ 309.

Talijanski germanizam *lager* m. nije zabilježen u značenju 'skladište' u rječniku *DISC* (str. 1358) ni u *ZINGARELLI*₅ (str. 970).¹¹⁰ Mini u rječniku stranih riječi navodi značenje 'magazzino, deposito', a u zagradi dodaje: »per queste accezioni la voce tedesca è ancora poco diffusa in Italia« (*MINI* 159). Za razliku od talijanskoga, u hrvatskom je germanizam *lager* (sin. *skladište*) čest u svakodnevnoj uporabi.

U talijanskom je anglizam *killer* 'plaćeni ubojica' znatno češći nego *kiler* u hrvatskom, gdje se više rabi sinonimni izraz *plaćeni ubojica*.

9. Različite kolokacije

S različitom frekvencijom uporabe riječi povezane su restriktivne kolokacije. Spadaju u onu vrstu frazeologije koje najčešće nismo svjesni, a otkrivamo je kad kolocirane riječi počnemo doslovno prevoditi na drugi jezik (usp. *MARELLO* 203).

I u hrvatskim kolokacijama katkad se krije utjecaj njemačkoga jezika. Navest ćemo nekoliko kolokacija koje je utvrdila talijanska jezična norma, a sastoje se od imenice i pridjeva. Primjerice, premda talijanski pridjev *lirico* na hrvatski prevodimo kao *lirski*, hrvatski ekvivalent izraza *teatro lirico* nije **lirsko kazalište*, nego *opera*, kao u njemačkom *Oper*. Zanimljiv je još jedan slučaj kad se talijanski pridjev ne prevodi. Riječ je o izrazu *potenza sessuale*. Prenosimo što su zabilježili o njemačkoj riječi *Potenz* autori njemačko-talijanskoga rječnika lažnih parova jer vrijedi i za hrvatsku riječ *potencija* u značenju 'spolna sposobnost muškarca koja uključuje prirodan spolni nagon, sposobnost snošaja i oplodnje' (usp. *ANIĆ/GOLDSTEIN* 1021).

¹¹⁰ U navedene rječnike ovaj talijanski germanizam uvršten je samo u značenju 'campo di concentramento o sterminio' te 'istituzione o comunità gestita con metodi prevaricatori e disumani', za koje se u hrvatskom rabi alotrop *logor*. U rječniku *DISC* (*l. c.*) nalazimo homonimnu natuknicu *lager* f. 'birra chiara', koja je nastala skraćivanjem njemačke složenice *Lagerbier* 'birra di conserva'. *MINI* (str. 159) u zagradi objašnjava odakle potječe naziv *Lager Bier* 'birra stagionata': »scritta su lattine o bottiglie di birra tedesca e non«. *DUDEN*₁ (str. 920) navodi značenje 'untergäriges Bier, das erst bei der Lagerung seinen vollen Geschmack entwickelt'.

Milan i Sünkel objašnjavaju kako njemački *Potenz* »va tradotto in italiano non con *potenza* tout court, bensì con *potenza sessuale*« (MILAN/SÜNKELEL 244). Upozoravaju i na različite jezične registre jer u njemačkom se ta riječ čuje u svakodnevnom govoru, a u talijanskom je stručan medicinski termin (*ib.*).¹¹¹

Poznato nam je da talijanski pridjev *chimico* općenito odgovara hrvatskom *kemijski*, no izraz *kemijsko čišćenje* (< njem. *chemische Reinigung*, usp. SANSONI, I, 121; *id.* II, 367; *WÖRTERBUCH* 385) na talijanski se prevodi kao *lavaggio a secco*. Drugi njemački ekvivalent koji predlaže talijansko-njemački rječnik jest sama imenica *Reinigung* (*WÖRTERBUCH* 164). I u hrvatskom je u ovom slučaju moguća elipsa te kažemo npr. *dati kaput na čišćenje* (tj. *kemijsko čišćenje*).

10. Zaključne napomene

10.1. Nastojali smo na primjerima pokazati kako nam njemački kao jezik davatelj često objašnjava nastanak hrvatsko-talijanskih lažnih parova, morfoloških ili značenjskih.

Valja imati na umu da se jezici stalno mijenjaju. Sjetimo se primjerice kako je njemačka riječ *Firma* 'poduzeće, tvrtka' (> hrv. *firma* 'id.') u tome značenju preuzeta iz talijanskoga. No, u talijanskom danas više nema to značenje pa je tal. *firma* 'potpis' lažni par njemačke i naše riječi (usp. § 5.4.). Isto možemo kazati i za njemački ekonomski termin *brutto*, koji je iz talijanskoga preuzet u 16. stoljeću (*DUDEN*₂ 102), a zatim se proširio i u hrvatski jezik. Još u 18. stoljeću u talijanskom ga je u navedenom značenju zamijenio pridjev *lordo* (JERNEJ, 62). Zbog toga izraz *bruto težina* (< njem. *Bruttogewicht*) valja prevesti na talijanski kao *peso lordo*.

10.2. Kako se europski jezici međusobno sve više približuju, svjedoci smo sve izraženije leksičke konvergencije, po kojoj lažni

¹¹¹ Tal. također *potenza virile* 'capacità di compiere l'atto sessuale' (*DISC* 1999).

par može postati djelomičan ili čak pravi par. Katkad se promjena ili dodavanje novoga značenja odvija neprimjetno, pogotovo kad do nje dolazi pod utjecajem drugoga jezika u uvjetima snažnih jezičnih dodira.

Talijanski glagol *ignorare* i francuski *ignorer* čuvaju etimološko značenje latinskoga glagola *ignorare* 'ne poznavati, ne znati' (tal. sin. *non conoscere, essere disinformato*), a naknadno su dobili i značenje 'glumiti da se nešto ne zna; ne mariti za koga; zanemarivati, prezirati' (tal. sin. *fingere di non sapere, fingere di non conoscere* ili *fingere di non vedere, trascurare, sottovalutare, evitare*), koje imaju njemački *ignorieren* i engleski *to ignore* (usp. WAHRIG₃ 671; ANIĆ₂ 261; WEBSTER'S NEW 698). Glagol *ignorieren* u njemačkom je počeo rabiti dramatičar Gotthold Ephraim Lessing 1770. godine (usp. DELI₂ 718-719; MILAN/SÜNKELE 88). Isto značenje ima i naš germanizam *ignorirati*. Smatra se da su talijanski i francuski glagol novo značenje dobili pod utjecajem njemačkoga i engleskoga (usp. SPALATIN 421).¹¹² Prihvatimo li to mišljenje, talijanski i francuski glagol u ovome su značenju semantičke posuđenice. Budući da su njemačka i engleska riječ latinskoga odnosno romanskoga podrijetla, možemo govoriti i o povratnoj posuđenici.¹¹³

10.3. Semantičkom kalku pogoduje postojanje bliskozvučnica u jeziku primatelju, koje se uz to djelomično i semantički podudaraju sa stranim predloškom. Talijanska imenica *ricezione* 'prostorija za primanje, za prijavljivanje i odjavljivanje gostiju u hotelu, bolnici i

¹¹² *DISC* (str. 1151) objašnjava da je talijanski preuzeo ovo značenje iz engleskoga, za razliku od rječnika DE MAURO (str. 1124) i ZINGARELLI₃ (str. 842), koji samo navode latinsko podrijetlo ove učene talijanske riječi. U Palazzijevu rječniku iz 1940. ne nalazimo ovo značenje talijanskoga glagola (PALAZZI 538). O semantičkoj posudbi iz engleskoga, fr. *ignorer* u značenju 'négliger', piše DERROY (str. 300), ali engleski utjecaj ne spominju francuski rječnici (BLOCH/WARTBURG 330; DUBOIS/MITTERAND/DAUZAT 382-383; LAROUSSE₃ 527).

¹¹³ Kao ekvivalent njemačkoga *Rückwanderer*, TAGLIAVINI (str. 270, bilj. 8) za povratnu posuđenicu koristi šaljivi naziv *cavallo di ritorno*. KLAJN (str. 143) smatra da je značenje 'far finta di non conoscere, trascurare' talijanski preuzeo od engleskoga, ali RANDO (str. 88) navodi da se u značenju 'fingere di non conoscere' talijanska riječ pojavljuje prije nego engleska. Ne isključujemo mogućnost da su njemački i engleski samo potakli uporabu talijanskoga i francuskoga glagola u ovome značenju. U Divkovićeveu latinsko-hrvatskom rječniku za lat. *ignorare* zabilježeno je između ostalih i značenje 'ne poznati ili ne htjeti poznati' (DIVKOVIĆ 486); također u drugome rječniku 'ne znati, ne poznavati, biti nevjest čemu', ali i 'ne htjeti upoznati' (MAREVIĆ 1380).

sl.' preuzela je značenje engleske *reception* ('ufficio dove in alberghi, campeggi e sim. si ricevono i clienti', *DISC* 2209). Riječ je o novom značenju koje donedavno nismo mogli naći u rječnicima. Primjerice, DEANOVIĆ/JERNEJ₁ (str. 799) kao ekvivalente hrvatskoga *receptcija* (u hotelima) navodi izraze *banco di ricevimento* i *ufficio accettazioni*, SPALATIN (str. 664-665) bilježi prijevod *portineria*. Veliki rječnik ZINGARELLI₄ (str. 1942) još ne spominje ovo značenje riječi *ricezione*, nego uvrštava engleski *reception* i francuski *réception*.¹¹⁴ Osim *DISC*-a, bilježe ga DE MAURO (str. 2147) i ZINGARELLI₅ (str. 1516). Jednako je značenje i hrvatske riječi *receptcija*, koja slijedi predložak njemačkoga galicizma *Rezeption*.¹¹⁵

10.4. Semantička posuđenica može biti ograničena samo na kontekst koji ukazuje na njezino podrijetlo. U tome pogledu zanimljiv je primjer engleskoga *denounce*, koji može značiti 'potkazati' (tal. *fornire informazioni contro qualcuno/qualcosa*), npr. u rečenici *many dissidents were denounced by their children in Nazi Germany* (BROWNE/MENDES/NATALI 59). Autori rječnika talijansko-engleskih lažnih parova ovako objašnjavaju uporabu glagola *denounce* u upravo navedenoj rečenici: »Si tratta però di un uso limitato ai casi in cui si parla di stranieri, forse perché in questa accezione il termine è tradotto direttamente da altre lingue europee; in una situazione analoga ma ambientata in Inghilterra si userebbe invece l'espressione *reported to the police*« (*ib.*). Dakle, engleski se glagol pojavljuje u kontekstu nacizma u Njemačkoj u značenju svojstvenom njemačkome glagolu *denunzieren*. Takve uporabe riječi do kojih dolazi izravnim prevođenjem s drugih jezika mogu se izgubiti, ali nije isključena niti mogućnost da se ustale u jeziku primatelju. Naime, za razliku od preuzimanja stranih riječi, semantičke posudbe vrlo se često odvijaju neprimijećeno.

¹¹⁴ Riječ *ricezione* rabi se u ovom značenju u talijanskom usporedno s anglizmom *reception* f. (datacija 1929., usp. *DISC* 2159; ekvivalent njemačkoga *Rezeption* 'Empfangsbüro' u *SANSONI*, I, 613) i galicizmom *réception* (ekvivalent njemačkoga *Hotelrezeption* u *WÖRTERBUCH* 590). SPALATIN (str. 664) precizira da britanskom engleskom *reception* (*hall/desk*) odgovara američki *front office*.

¹¹⁵ *DUDEN*₂ (str. 593) objašnjava ovo novo značenje njemačke riječi *Rezeption*: »Wohl nach dem Vorbild von entsprechend frz. *réception* wird es im 20. Jh. auch in der Bed. von 'Empfangsbüro, Empfangshalle' verwendet«.

10.5. Zahvaljujući semantičkoj neodređenosti koja je svojstvena leksiku,¹¹⁶ značenje riječi može se prilagođavati različitim izražajnim potrebama.¹¹⁷ Pojedino značenje može se promijeniti, izgubiti, ili riječ može dobiti nova značenja, čak iz različitih jezika (usp. hrv. *karavan*, § 5.16.). Međujezični utjecaji dovode do značenjskih promjena usmjerenih prema semantičkoj konvergenciji donedavnih lažnih parova (usp. hrv. *dramaturg*, § 2.4.8.), kao i do konvergencije likova (usp. tal. noviji oblik *cello*, § 2.4.6.). Valja reći da je moguće da iz govora (*parole*) prodre u jezik (*langue*) ne samo pojedino novo značenje, nego čak i poneki izmišljeni parnjak, ako je prihvaćen u općoj uporabi.

¹¹⁶ Fr. *imprécision de sens*, ULLMANN₁ 132; tal. *indeterminatezza semantica* ili *vaghezza semantica*, CASADEI 37.

¹¹⁷ O razlici između semantičke neodređenosti i polisemije v. JEŽEK 64. O teško mjerljivoj značenjskoj bliskosti usp. ovdje bilj. 83.